

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

CHARAKTERISTIKA ČESKÝCH VELIKÁNŮ VE HŘE
ČESKÉ NEBE
(AUTOR: LENKA BERNATOVÁ)

PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY

2011

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

CHARAKTERISTIKA ČESKÝCH VELIKÁNŮ VE
HŘE ČESKÉ NEBE
(Bakalářská práce)

CHARACTERISTIC OF CZECH GREAT PEOPLE
IN PLAY ČESKÉ NEBE
(Bachelor thesis)

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Věra Brožová

Autorka bakalářské práce: Lenka Bernatová
bydliště - Jestřabí Lhota 133
obor: český jazyk – dějepis
prezenční studium

2011

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Místo vypracování: Jestřabí Lhota

Datum:

Podpis:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce paní doktorce Věře Brožové za její ochotu, užitečné rady a velkou pomoc při zpracovávání práce. Dík patří i Mgr. Magdaleně Šustové, která mi umožnila přístup k potřebným materiálům. Dále bych chtěla poděkovat sl. Kateřině Vokáčové za pomoc při překladu do anglického jazyka. Poslední dík patří mé rodině a přátelům za toleranci a trpělivost, kterou se mnou při práci měli.

OBSAH PRÁCE:

ÚVOD.....	6
MYSTIFIKACE.....	7
Co je to mystifikace?	7
Vývoj mystifikace	9
Jak pochopit mystifikaci?	10
Mystifikace divadla Jára Cimrmana.....	11
ČESKÉ NEBE - CHARAKTERISTIKA	12
INTERPRETACE POSTAV V <i>ČESKÉM NEBI</i>	15
Jan Amos Komenský v Českém nebi:.....	15
Jan Hus v Českém nebi:	19
Karel Havlíček Borovský v Českém nebi:.....	23
Svatý Václav v Českém nebi:	25
Babička Boženy Němcové v Českém nebi	27
Praotec Čech v Českém nebi:.....	29
Maršálek Radecký v Českém nebi:.....	31
Miroslav Tyrš v Českém nebi	33
OSTATNÍ REÁLNÉ HISTORICKÉ POSTAVY VE HRÁCH	
DIVADLA JÁRY CIMRMANA.....	34
Blaník	35
Záskok.....	37
Afrika	39
České nebe.....	41
ČEŠTÍ VELIKÁNI VE STARŠÍCH DIDAKTICKÝCH PŘÍRUČKÁCH	
.....	42
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	51
PRAMENY:.....	51
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:.....	53
RESUMÉ.....	54
SUMMARY	55
KLÍČOVÁ SLOVA.....	56
KEY WORDS.....	57

ÚVOD

Divadlo Jára Cimrmana je fenomén, který se udržel na vrcholu přes čtyřicet let. Má v repertoáru 15 původních her a všechny stále reprizuje. Jeho nejnovější hra *České nebe* je zajímavá tím, že se v ní poprvé vyskytují reálné postavy z české historie, což pro toto divadlo není obvyklé.

Mě zajímalo, jak autoři (Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák) uchopí postavy jako: Jan Amos Komenský, Jan Hus, Svatý Václav, praotec Čech, Karel Havlíček Borovský, babička Boženy Němcové, Miroslav Tyrš nebo maršálek Radecký. Zda se budou držet odborné literatury a představí je divákům tak, jak je znají ze školy, nebo (což by pro ně bylo typičtější, přece jen jde o divadlo, které je založeno na mystifikaci) tyto velikány pojmu po svém.

Také bych se chtěla zabývat tím, které z postav se objevovaly v učebnicích a které ne, které tam byly zařazovány častěji a které méně často atd. během doby od 19. století po polovinu století 20.

Budu postupovat následovně. Nejprve se chci zaobírat problematikou mystifikace. Vysvětlím, co to je, zda a jak se dá rozpoznat, jak se vyvíjela a pokusím se tyto poznatky aplikovat konkrétně na Divadlo Jára Cimrmana.

Dále se budu snažit rozebrat dramatický kus *České nebe*. Jak autoři postupují v semináři a jak vyřešili to, že ne každý divák má tak dobré povědomí o české národní historii.

Charakterizují všechny postavy, které v *Českém nebi* vystupují. Jak je autoři pojali, jakou roli v nebeské komisi hrají, která je nejdůležitější a podobně.

Nakonec se budu snažit vysledovat, jak byli čeští velikáni pojímáni v učitelské praxi během doby a v čem se nejvíce blíží jejich obrazu v *Českém nebi*.

MYSTIFIKACE

Co je to mystifikace?

Mystifikaci lze definovat jako „zvláštní případ detailně autentifikované iluzivní fikce“¹

Slovník cizích slov mystifikaci definuje jako „úmyslné klamání, šíření nepravdivých zpráv, předstírání něčeho“² rozšíření nepravdivé zprávy k oklamání veřejnosti. Radko Pytlík uvádí, že mystifikace je „schopnost uvádět někoho v omyl tak, aby dotyčný záměnu nezpozoroval“³

Ovšem vedle těchto základních definicí existuje i podrobnější charakteristika mystifikace. Její dvojí podoby si všímá Eugen Brikius, který rozlišuje její užitnou a neužitnou formu. Podle něj existuje mystifikace tradičního typu (užitná i neužitná) a mystifikace nová (také pravá nebo tělesná).

V případě užité verze mystifikace z ní má mít prospěch buď osoba mystifikující, nebo jiná. Jinou osobou může být i kolektiv (např. národ). Neužitná mystifikace slouží pouze k potěšení autora.

Tradiční mystifikace je předstírání. „Tradiční mystifikace mystifikuje (elegantní) lží, tj. předstíráním skutečného, jež není fakticky skutečné.“⁴ Nová mystifikace „mystifikuje elegantní pravdou, tj. předstíráním skutečného, jež je fakticky skutečné.“⁵ Obě dvě zakrývají, že mystifikují.

Co se týká cimrmanologie, tak můžeme říci, že se jedná o mystifikaci užitnou, ve které se prolínají tradiční prvky s prvky nové mystifikace. Sice u nich převládá tradiční mystifikace (*Akt, Vyšetřování ztráty třídní knihy, Hospoda na mýtince, Lijavec* atd.), ovšem ve hrách, ve kterých se autoři opírají o skutečné historické události, můžeme vidět i prvky mystifikace nové. Jedná se o hry *Blaník* (tato hora skutečně existuje, podle pověsti jí skutečně velí sv. Václav, doba, ve které se hra *Blaník* odehrává, tedy rok 1848, skutečně byla dobou revoluce atd.) a *České nebe* (v ní vystupují postavy, které tvoří součást české národní historie a které – až na praotce Čecha – skutečně žily) Ovšem jejich vlastnosti jsou značně zkresleny a tím pádem by se divákovi neznalého kulturního kontextu mohlo zdát, že jsou to postavy také smyšlené za účelem mystifikace.

¹ PETERKA, J., Teorie literatury pro učitele, Mercuy Music and Entertainment s.r.o., 2007, s.52

² [Http://slovník-cizich-slov.abz.cz](http://slovník-cizich-slov.abz.cz) [online]. 2005 [cit. 2011-06-16]. Mystifikace. Dostupné z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>>.

³ PYTLÍK, 2000 in KRAUSOVÁ, Lenka. Mystifikace jako literárněvědný problém. In *Acta universitatis Palackianae Olomouensis*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 375. s. 295

⁴ BRIKCIUS, E., Útěcha z mystifikace, Praha, 1995, s. 10

⁵ Tamtéž, s. 10

Kromě Eugena Brikciuse se literární mystifikací zabýval i Vladimír Macura. Ten ji pokládá za „*kulturotvorný faktor našich dějin. Poukazuje na její splývání s pravdou v počátcích obrození a odvozuje od ní tvořivý postoj Čechů k vlastní identitě*“⁶. Je pravdou, že v Čechách jsou mystifikační tendence spojeny s emancipační snahou národního obrození. Ač se literární podvrhy vyskytují i v jiných zemích (*Ossianovy zpěvy* v Anglii nebo *Slovo o pluku Igorově v Rusku*, o jehož pravosti se také pochybuje), „*málokde je sama existence kultury, její obhajoba a vývoj na mystifikaci přímo závislá*“⁷.

V Čechách vzniklo mnoho krásných děl, která se Rukopisy inspirovala a bez nichž by zřejmě nevznikla. I v *Českém nebi* se autoři zmiňují a velké roli, kterou Rukopisy zastávají v české kultuře: „*nebýt rukopisů, nenapsal by Bedřich Smetana Libuši, výzdoba Národního divadla i Panteonu Národního muzea by vypadala úplně jinak, řada krásných Mánesových obrazů, Alšových kreseb a Myslbekových soch by nikdy nevznikla.*“⁸

Radko Pytlík se domnívá, že čeština (jazyk tak malého národa), která byla mnoho let ponižována a měla být zcela vyhubena, si vytvořila množství jazykových přesmyček a zámlk, mnoho neuchopitelných významů a náznaků a stala se tak ideálním materiálem pro různé parodie a mystifikace.

Teorií mystifikace se zabýval i Vladimír Borecký, který připomíná tři teorie přístupu ke zdroji humoru:

- „*teorie superiority (Tomas Hobbes) ho nalézá v získávání převahy nad druhým jedincem (v našem případě empirického autora nad modelovým čtenářem při aktu kódování empirického čtenáře nad modelovým autorem při aktu dekódování – „To jsem zvědav, jestli na to přijdeš.“/ „To koukáš, jak jsem to prohlédl.“)*

- *teorie relaxace (Spenser) považuje za klíčové uvolňování přebytečné energie*

- *teorie inkongruence (Kant) chápe smích jako důsledek nesplněného očekávání*“⁹

Co se týká divadla Járy Cimrmana, můžeme říci, že autoři používají jako zdroj humoru teorii superiority. Oni jsou nejprve těmi, kteří mystifikují

⁶ KRAUSOVÁ, Lenka. Mystifikace jako literárněvědný problém. In *Acta universitatis Palackianae Olomouensis*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 296

⁷ Tamtéž, s.

⁸ SMOLJAK, L, SVĚRÁK, Z, Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka, 2009, s. 536

⁹ KRAUSOVÁ, Lenka. Mystifikace jako literárněvědný problém. In *Acta universitatis Palackianae Olomouensis*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 301

diváky a jsou nad nimi tedy nadřazenými, ovšem situace se obrací v případě, že divák jejich lež prohlédne a stává se tím nadřazeným on.

Vývoj mystifikace

Mystifikace se v dnešním slova smyslu začala vyvíjet až od renesance, ovšem už ve starověku byly známy logické klamy nebo matematické hříčky, které využívaly mystifikační princip, ačkoli za mystifikaci ještě označovány nebyly.

Ve středověku už můžeme vidět zárodky mystifikace, hlavně v alegoriích, nicméně „*středověký estetický názor na původnost díla, pro nějž byla kompilace předpokladem, však v zásadě znemožňoval chápat intertextová odkazy jako herní prvky. Mystifikace v herním slova smyslu by se tehdy také přičila ideálům harmonie, dokonalosti a úplnosti.*“¹⁰

První posun k vědomému klamání čtenáře můžeme, jak je uvedeno výše, vidět v renesanci, konkrétněji v renesančních cestopisech. V nich si totiž autoři mohli v podstatě cokoli vymyslet a jakkoli oklamat čtenáře, aniž by se on dozvěděl, že je realita jiná.

Velký zlom přinesla moderna a hlavně avantgarda (poč. 20. století) a to hlavně objevením dadaismu, který si liboval v jazykových hříčkách a nebral vážně vše kolem nás. Za vynálezce mystifikace je podle Radko Pytlíka považován Karl Kraus, který r. 1913 uveřejnil zprávu o psovi, který štěkáním předpovídá sesun půdy. Pytlík sám ale považuje za objevitele mystifikace jako druhu humoru Jaroslava Haška (hlavně jeho Stranu mírného pokroku v mezích zákona, která spojovala mystifikaci, parodii a satiru).

Podíl na rozvoji mystifikace mají oba totalitní režimy ve 20. století (jak fašismus, tak komunismus). Množily se alegorické postupy a zašifrované významy textů a také vznikaly mystifikační texty jako intelektuální obrana proti úpadku společnosti.

Po roce 1989 dochází k velkému rozvoji mystifikace. Zdokonalují se její formy. Autor si čím dál složitěji hraje se čtenářem a vyžaduje od něj přemýšlivé čtení. Čím dál více se zviditelňuje demystifikační funkce mystifikace.

---

¹⁰ KRAUSOVÁ, Lenka. Mystifikace jako literárněvědný problém. In *Acta universitatis Palackianae Olomouensis*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 296, 297

Jak pochopit mystifikaci?

Skrytý význam mystifikace můžeme pochopit buď postupně, nebo naráz. U Járy Cimrmana k tomu docházelo postupně, protože po prvních reprízách Aktu nebo Vyšetřování ztráty třídní knihy žili diváci v domněnku, že Jára Cimrman skutečně existoval. Ovšem časem, jak se jeho postava rozvíjela, byl schopen tvořit ve všech možných oblastech vědy a umění (pedagogika, kriminalistika, literatura, historie atd.), bylo těžké uvěřit, že jeden jediný člověk by dokázal vytvořit tolik věcí. Proto lidé začínali o jeho existenci pochybovat.

K pochopení mystifikace slouží takzvané indikátory mystifikace. Podle Krausové můžeme rozlišit tyto:

- „- faktické – za informací následuje revidování novou, explicitní informací či okolností; tyto indikátory využívají jazykové linearity*
- klíčové – zašifrované textové skutečnosti – kombinace metatextů, intertextů, paratextů aj.; recipient k nim musí dospět logickou operací, vyvodit je z náznaků*
- kompetenční - závislé čistě na čtenářových vědomostech a zkušenostech, ať už na odborných znalostech z různých oblastí lidského poznání, nebo na znalosti prototextu mystifikace (blíží se klíčovým), např. Hašek ve svých mystifikacích čerpal inspiraci z Vondráčkova spisu O podivínech a lidech nápadných; kompetence se nutně nemusejí odvíjet přímo od znalosti prototextu nebo historického (autentického) prototypu, mohou vycházet ze zkušenosti žánrové, stylistické aj.*
- kontextové – klíčem k odhalení je kontext (např. při odhalování nevážené povahy textu)*
- existenciální – vědomí nemožnosti existence předkládaného spojení dvou prvků (moderní prvek v historickém narativu apod.); lze chápat jako podtyp indikátorů kontextových nebo kompetenčních*
- metatextové – explicitní komentář autora (metoda tzv. nalezeného rukopisu, přiznání autora k mystifikaci, nebo naopak nápadné zdůrazňování nemystifikační povahy textu)“¹¹*

---

¹¹ KRAUSOVÁ, Lenka. Mystifikace jako literárněvědný problém. In *Acta universitatis Palackianae Olomouensis*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 300

Indikátory se však mohou prolínat.

Divadlo Járy Cimrmana používá k odhalení mystifikace několik indikátorů. Předně využívají kompetenční a kontextové indikátory. Diváci by měli mít určité vědomosti o využívaných tématech (např. doba přelomu 19./20. století, znát některá jména umělců jak z oblasti hudby, výtvarného umění, tak literatury z té doby, znát vědce a vynálezce z té doby, vědět něco o velikánech české historie atd.)

Dále můžeme říci, že autoři her používají i indikátory metatextové. Snaží se, aby diváci měli pocit, že jde o skutečnost (Cimrman žil ve světě, kde se potkával se svými kolegy: umělci a vědci, o kterých diváci vědí, že skutečně existovali), zároveň jim ale dávají možnost poznat, že jde pouze o mystifikaci.

Mystifikace divadla Járy Cimrmana

V roce 1966 Karel Velebný učinil nečekaný objev. V obci Liptákov byla objevena truhla s pozůstalostí všeumělce Járy Cimrmana, což byla osobnost tak významná, že to jinde ve světě nemá obdoby.

Tímto začíná mystifikace divadla Járy Cimrmana, která vyústila v přehlídku a oslavu jeho vynálezů, teorií, literárních děl apod. Vzhledem k tomu, že šlo o obor, kterými se Cimrman zabýval, byla obrovská, vzniká na jejím základě mystifikující obor: cimrmanologie.

„Základním rysem této mystifikace je rozpětí mezi absurdností nápadu a přesností a dokonalostí, s níž je „vědecky“ dokumentován a zpracováván.“¹² Tento postup využíval již francouzský básník Alfred Jarry, který vytvořil postavu doktora Faustrolla. K jeho vynálezu „patafyziky“ se cimrmanologové otevřeně hlásí. Dalšími předchůdci Cimrmanovy vynálezavosti může být i kapitán Kapp Alfonse Allaise, který vynalezl mnoho praktických „blbostí“.

Divadlo Járy Cimrmana si získalo oblibu především kvůli tomu, že v době relativního uvolnění doby (konec 60. let) dokázali prosadit inteligentní humor. Navíc tento mystifikující humor byl pro cenzory většinou těžko srozumitelný a nerozluštitelný, proto si mohli autoři dovolit i satirické poznámky.

Autoři se dokázali osvobodit od tehdejšího schématu kultury. Nemuseli se tolik omezovat ve svých nápadech (ačkoli cenzura ani je nenechala v klidu). Mystifikace jim dovolila vymýšlet humor na vysoké intelektuální úrovni.

---

¹² PYTLÍK, Radko. *Http://radkopytlik.sweb.cz/humor_hb_j.html* [online]. 2005 [cit. 2011-06-17]. Tajemství mystifikace. Dostupné z WWW: <http://radkopytlik.sweb.cz/humor_hb_j.html>.

ČESKÉ NEBE - CHARAKTERISTIKA

Hra *České nebe* vstoupila do povědomí diváků premiérou dne 28. 10. 2008, tedy k devadesátiletému výročí vzniku samostatnosti Československa. Autoři o jejím vzniku říkají toto: Smoljak „*Můj nápad byl, aby se v nebi sešly významné osobnosti našich dějin a debatovaly tam nějak o budoucnosti českého národa. A Zdeněk když to vyslechl, tak řekl: České nebe, protože znal ty obrázky, takový ty jak visívaly v domácnostech českých vlastenců (...)* Svěrák „*Přesněji řečeno znal jsem obraz, který se jmenoval Apoštolové české řeči. A to je vlastně jako kdybyste tu hru České nebe zastavili a vyfotografovali.*“¹³ Hra samotná vznikala skoro sedm let a představuje českou nebeskou komisi, která se zabývá problémy českého národa během první světové války.

Hra *České nebe*, podle autorů trochu navazuje na jejich jedenáctou hru *Blaník*: „*My vlastně píšeme hru, která trošičku na ten Blaník navazuje a řekl bych, že jako překračuje to pojednání, které jsme v tom Blaníku provedli. Ten Blaník je přece jenom omezenější, my jsme tam zvolili to, že tam přijde učitel zrovna z období, kdy je revoluce v Evropě v roce 1848, a my vlastně teďko píšeme hru, kde se dotýkáme těch národních mýtů a sloganů v daleko větší míře a není to omezený prostě vysloveně jednou epochou nebo obdobím, protože to v tom nebi prostě registrujou všechno, co se v české historii odehrálo.*“¹⁴

Vyskytuje se v ní několik postav národní historie, o kterých ale diváci nemusí mít tak důkladné povědomí, jak autoři hry, a proto se v semináři snaží diváka na vtipy připravit tím, že je o každém problému nějak poučí. „*Možná že ne všechna jména a všechny události vám budou známé. Buď proto, že jste v hodinách dějepisu nedávali pozor, nebo jste chyběli, nebo vám to vůbec neřekli. Proto cítíme potřebu některé události a osobnosti našich dějin před zhlédnutím hry připomenout.*“¹⁵

Proto se tedy autoři v první části představení zabývají Josefem Václavem Radeckým, který není u občanů českého národa známý tak jako například Jan Žižka, nebo se snaží informovat diváky o problémech Královédvorského a Zelenohorského rukopisu.

---

¹³Zvuková kronika divadla Jára Cimrmana – České nebe (Vladimír Kroc, Český rozhlas 1 – Radiožurnál, 2007), 00:01:27

¹⁴ Zvuková kronika divadla Jára Cimrmana - Blaník (Vladimír Kroc, Český rozhlas 1 – Radiožurnál, 2007), 00:15:32

¹⁵ SMOLJAK, L, SVĚRÁK, Z, Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka, 2009, s. 526

Co se týká Radeckého, autoři poučují diváky o jeho jménu: „*Jan, Josef, Václav, Antonín, František, Karel*“¹⁶ a o spolupráci s generálem Suvorovem a generálem Laudonem. U druhého jmenovaného přidávají historku, která se podle autorů dnes již stala legendou. „*Generál Laudon jel v noci skrz vesnici ve své bílé čepici a narazil na dvoučlennou hlídku.*

„*Stůj, kdo tam?*“ zvolal.

„*Patrola!*“ odpověděl Radecký.

„*Jaká?*“

„*Vojenská*“

„*Kdo ji vede?*“

Na to Radecký hlásil: „*Rytmistr Jan Josef Václav Antonín František Karel Radecký!*“

„*Himl laudon, kolik vás tam je?*“ rozčílil se Laudon.

Když mu Radecký vysvětlil, že všechna jména patří jemu, nařídil mu generál, aby si vybral jen dvě, a ostatní jména mu zakázal.

„*Vyberu si Josefa a Václava,*“ řekl Radecký. „*Ty já mám nejradši, ty já mám rád.*“

Od té doby vystupuje jako hrabě Josef Václav Radecký z Radče¹⁷ Na tomto úryvku je znovu vidět mystifikace. Autoři propojují skutečné postavy s lidovou písní a použitím lidové kletby: *himl laudon* odkazují na jméno generála Laudona. Tato kletba vznikla takovým způsobem, že prouští vojáci, kteří se Laudona obávali, tak kdykoli se objevil, volali s respektem do nebes: *himl Laudon*.

Diváci se však dozvídají informace, které jsou pravdivé, například že Radecký velel rakouské armádě v Itálii, že díky tomu byl císařem Ferdinandem povýšen na polního maršálka, že porazil Napoleona v bitvě národů u Lipska nebo že vynalezl vídeňský řízek.

Tyto informace jsou ale propojovány i s mystifikací, že maršálek Radecký navrhl císaři, aby se válkou poškozeným zemím nabídla pomoc. „*Politicky krátkozraký císař však nebral jeho rady vážně, a tak maršálkův plán zůstal více než sto let jen na papíře. Teprve po druhé světové válce tuto ideu znovu vzkřísil americký ministr zahraničí Marshall.*“¹⁸ Na podobnosti jména Marshall a hodnosti maršálek vzniká tak komická situace.

Mohli bychom říci, že Radeckého vidí autoři jako „*upřímného Čecha, který sloužil upřímně rakouskému císaři*“¹⁹ a jako člověka, který pomáhal Habsburkům, ovšem také tvrdí, že dnes už bychom se na něj mohli dívat objektivněji než dříve.

---

¹⁶ SMOLJAK, L, SVĚRÁK, Z, Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka, 2009, s. 526

¹⁷ Tamtéž, s. 529

¹⁸ Tamtéž, s. 530

¹⁹ Tamtéž, s. 529

V semináři také přichází řeč na tzv. rukopisnými padělky. Autoři informují diváka o tom, že spor o ně se táhne bezmála dvě stě let a stále trvá, že i dnes existuje tzv. Česká společnost rukopisná, která se snaží dokázat jejich pravost a seznamuje diváka s tím, jak se k tomuto problému stavěly různé historické osobnosti, včetně Járy Cimrmana.

Odpůrcem Rukopisů se stal například Josef Dobrovský. „*Především nedokázal – on, znalec nad všechny – staročeský text rozluštit. Když pak Hanka přes noc text rozluštil, podezření zesílilo.*“²⁰, dále jsou v semináři zmíněny odpůrci jako Jan Gebauer, Jaroslav Goll nebo Tomáš Garrigue Masaryk. Všichni tito popírači se ale dostali do nemilosti českých vlastenců a byli odsouzeni k roli škůdce národa. Nicméně Tomáš Garrigue Masaryk byl i přes tuto roli nebeskou komisí navrhnout na „krále“ nového českého státu.

Co se týká postojů cimrmanologů k Rukopisům: „*Jak se na morální aspekt literární mystifikace díváme my, cimrmanologové? My dobré úmysly falzifikátorů do jisté míry chápeme. A dovedeme dokonce pochopit, že je taková práce těšila. Ale vymýšlet si události, které se nikdy nestaly, a postavy, které nikdy nežily, a po léta mystifikovat celý národ, to se nám opravdu, ale opravdu přičí.*“²¹ Vzhledem k tomu, že celá komika Divadla Járy Cimrmana je založena na mystifikaci, a že autoři mystifikují diváky již přes čtyřicet let postavou Járy Cimrmana, která nikdy neexistovala a která tedy zažívala fiktivní události, vidíme zde paralelu s fiktivními Rukopisy, které zřejmě nikdy neexistovaly. Vtip je založen na tom, že mystifikaci Rukopisů odsuzují a sami národ mystifikují Járrou Cimrmanem. Také je možno v této replice vidět aluzi na vyjadřování Václava Klause (viz *to se nám opravdu, ale opravdu přičí*), jež se stalo jeho symbolem a předmětem parodování různými imitátory.

---

²⁰ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka, 2009, s. 535

²¹ Tamtéž, s. 536

INTERPRETACE POSTAV V ČESKÉM NEBI

Jan Amos Komenský v Českém nebi:

Jan Amos Komenský je ve hře *České nebe* jakýmsi hlavním zapisovatelem celé komise, jejím tajemníkem nebo sekretářem. Ačkoliv předsedou komise je Svatý Václav, role Komenského je hlavní, a proto se zdá být důležitější a významnější postavou než sv. Václav. Komenský je velmi vzdělaný, v komisi si ho každý váží a respektuje jeho názory. Působí také jako učitel, který se snaží vzdělávat Praotce Čecha a této role se zhošťuje opravdu „učitelsky“, ovšem jeho způsob předávání informací je snaha někoho něco naučit pouze mechanickým memorováním látky. Praotec Čech tedy nemusí být vůbec hloupý ani líný se učit, může být jen otrávený ze způsobu, jakým je vyučován.

Role učitele je vůbec v Cimrmanových hrách velmi důležitá, protože učitel zasvěcuje diváky do dění. Učitelem byla postava inspektora Trachty, který vzdělává praktikanta Hlaváčka ve *Vraždě v salonním coupé*, dále pomocného učitele Václava Poustky v *Dobytí severního pólu*, také komická figurka učitele ve *Vyšetřování ztráty třídní knihy* či postava bratra otce Cyrila Metoděje, který učil v *Africe* domorodce například o Josefu Václavu Sládkovi (způsobem vyučování podobná Komenskému v *Českém nebi*, tam jde také o memorování jednotlivých poznatků o někom, koho lidožravci v životě neviděli).

Ale zpět ke Komenskému a k *Českému nebi*. Na jeviště vstupuje jako majestátní postava a autorita s břidlicovou tabulkou, na kterou zapisuje usnesení české nebeské komise, a s knihou, ve které má zase zapsány všechny informace o lidech, kteří jsou v očistci a kteří by chtěli do nebe.

Je zapáleným křesťanem a nerad vidí, když praotec Čech uctívá pohanské bůžky. Myslí si, že by pohané v křesťanském nebi vůbec neměli být. Naučil praotce Čecha číst a nosí mu nejnovější knihy, které vycházejí na Zemi, ale také mu říká, že nemusí číst například Stanislava Kostku Neumanna, protože je to také pohan. Pohany tedy nebere jako inteligenci, jako autoritu.

Navrhne, že by do české nebeské komise měl patřit Jan Hus a určitě i nějaká žena. Snaží se prosadit i Boženu Němcovou, ale podle Jana Husa je Božena Němcová nemravná, protože měla několik milenců, ač byla vdaná. Proto ji tedy do nebeské komise nepřijali. Hus bývá během celé hry většinou proti Komenskému, ač ho Komenský navrhl do komise.

Jako pedagog, jak už bylo řečeno, v literatuře a hudbě vzdělává praotce Čecha, ale také poučuje babičku o tom, jak se říká velkým postavám českého národa: praotec Čech – praotec národa, Karel IV. – otec vlasti, Komenský – učitel národů, Palacký – otec národa, Rieger – vůdce národa, Tyl – miláček národa, Sabina – zrádce národa. Nebo všem novým členům komise vysvětluje, jak se správně zjevuje smrtelníkům. „*Zjevujeme se osobám spícím a to o půlnoci, do spánku jim vstoupíme šetrně, nestrašíme je. Každý si vezme s sebou věci, na které jsou u něj lidé zvyklí...*“²² Zde je vidět jeho učitelský přístup. Komenský vyjmenovává, jak přesně postupovat při zjevení, čeho se vyvarovat a čeho naopak využít. Jedná se tedy v podstatě o popis pracovního postupu.

Vzpomíná na svůj život, vypráví například, jak učil ve Fulneku a napadl ho pedagogický pokus, kdy dal dohromady chlapeckou a dívčí třídu. Zmiňuje Růžový palouček, na kterém se loučil s vlastní před emigrací a z něhož o přestávce mezi jednáními nabízí členům komise jablka. Také vypráví o požáru v Lešně, který v několika minutách zničil jeho desetiletou práci, mluví o svých ženách, když se ho babička ptá, jestli je vdovec a zda jeho ženy zemřely mladé. Před maršálem Radeckým se zmiňuje o tom, že po Bílé hoře emigroval, a tedy nepodléhá Habsburskému králi. Tyto informace, až tedy na pedagogický pokus, který byl zřejmě Smoljakem a Svěrákem jen vymyšlen, kvůli odlehčení, které pochopí opravdu každý, jsou pravdivé.

Nebeská komise řeší, kdo by měl jít z očistce do nebe. Komenský má u sebe veškeré informace o každém, kdo touží se z očistce dostat. Proč by zrovna jeho měli do nebe vzít nebo proč by neměli a po rozhodnutí zapisuje, na čem se komise usnesla. Tímto také naráží na své učitelské povolání, protože provede analýzu všech informací, a poté je shrne, sumarizuje do určitého závěru, podle kterého se ostatní rozhodují. Je tedy takovým hlavním sekretářem celé české nebeské komise. Stane se, že zapíše i ironické nebo kontrastní informace např. „*Zrádce národa do nebe*“²³, když chce zapsat, že je Sabina přijat do nebe.

Krom Sabiny se také řešilo, zda přijmout do nebe autory rukopisů Královédvorského a Zelenohorského: Hanku a Lindu. Komika je v tomto případě postavena na tom, že Komenský neví, jestli se jedná o ženy nebo o muže a tedy neví, jaká i má psát v elových participiích. Na stejném principu je založeno například dílo Miloše Urbana: *Poslední tečka za rukopisy*, kde jsou také Hanka s Lindou považováni za ženy. „*Desítky generací znaly ony dvě osoby nejtěsněji spjaté s Rukopisem královédvorským a Rukopisem zelenohorským, jejich údajné padělatele, pod jménem Václav Hanka a Josef Linda. Naše habilitační práce tento omyl vyvrací. Hanka a Linda*

---

²² České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:18:35

²³ Tamtéž, 00:52:57

*neexistovali. Hanka a Linda existovaly. Jmenovaly se Hannelore Vierteilová a Linda Janowitzová.*²⁴

Dále se dozvídáme, že Komenskému se rukopisy líbí, že se mu líbí vybarvené iluminace. K těm poznamenává: *“na to jsou děvčata právě šikovnější než chlapci”*²⁵, což je znovu replika, která charakterizuje Komenského jako učitele, protože jako učitel ví, na co jsou šikovnější dívky a na co chlapci.

Při diskuzi, zda vzít Lindu s Hankou do nebe je opět Hus proti Komenskému. Komenský by je do nebe vzal, protože pomohli národu a národ obelhali pouze z upřímné lásky k němu. Hus je proti, protože lež je hřích, ať jsou okolnosti jakékoli.

Ač je Jan Hus většinou proti němu, tak ho Komenský občas dokáže přesvědčit o tom, že nemá pravdu. Stane se tak, když je Jan Hus rozezlen, že je v nebi Josef Kajetán Tyl, ač za života žil se dvěma ženami. Komenský mu ale tvrdí, že když Tyla do nebe brali, přihlédli k tomu, že o Husovi napsal krásnou divadelní hru. Hus tedy nakonec povolí a Tyl mu v nebi nevadí. Na tomto problému je vidět jedna z vlastností postavy Jana Husa a to ješitnost. Jemu nejprve vadí, že je tyl v nebi, protože je to *„komediant, který žil se dvěma ženami”*²⁶, ale když se dozví, že o něm napsal divadelní hru, najednou mu to přestane vadit a Tyl už mu v nebi nepřekáží, ačkoli je to vlastně pořád stejný „nemrava“.

Do komise přichází maršálek Radecký a přikazuje jim, že do nebe nesmějí brát vojáky, kteří dezertovali z rakouského vojska. Všichni jsou ale proti Radeckému, nejvíce ovšem Komenský, který ho po jeho odchodu začíná před ostatními očerňovat. Tvrdí, že Radecký není maršál, ale jen maršálek, že je jen věšák na medaile a že kdyby Radecký neodešel, Komenský by mu řekl: *“ty tajtrlíku”*²⁷. Radecký ovšem znovu přichází, všichni se těší, jak ho Komenský nazve, ale jemu se do toho nechce, protože se jako učitel snaží být konformní, nevyvolávat rozbroje a pokud to není nutné, tak být s každým zadobře. Nakonec ho tak nazve, když dojde situace do extrému a Radecký zruší českou nebeskou komisi.

Po odchodu Radeckého se řeší, jak nebeská komise naloží s dezertéry. Komenský předpokládá, že když jich nejvíce odchází do Ruska, tak zřejmě plánují, aby Čechy ochránil ruský car. Jemu samotnému se tento nápad líbí. Češi by mohli najít bezpečí v široké slovanské náruči. Proti tomu je ale Karel Havlíček Borovský a dokonce i praotec Čech. Oba totiž byli v Rusku a vědí, jak to tam vypadá. Havlíčkovi se nelíbilo rusofilství v Čechách a tento názor ještě potvrdil jeho pobyt v Moskvě, kde působil jako vychovatel. Z tohoto pobytu se vrátil s přesvědčením, že slovanská vzájemnost je nemožná. Ve

²⁴ URBAN, M., Úvod k habilitační práci in *Poslední tečka za Rukopisy*, Argo, 1998, s. 5

²⁵ *České nebe* (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:54:43

²⁶ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., *Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře*, úplné vydání, Paseka, 2009 s.

551

²⁷ *České nebe* (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:13:01

svém díle *Obrazy z Rus* podává první českou objektivní kritiku života v Rusku.

Jako poslední řeší nebeská komise to, jak bude vypadat situace v Čechách po válce. Tvrdí, že válka je příležitostí k vymanění se z rakouské nadvlády. Proto je důležité, zvolit správného krále. Jan Amos Komenský je pro to, aby byl zvolen kdokoli z Poděbrad, protože se to už jednou osvědčilo. Komický efekt zde má Komenského logika, protože podle ní, když už se to jednou osvědčilo, si kdykoli budeme potřebovat nového vládce, můžeme vybrat kohokoli z Poděbrad a vždy to bude správná volba.

Ostatní jsou ale proti a snaží se vybrat někoho jiného. Padne návrh na Cimetrmana a Tomáše Garrigua Masaryka. Komenský je ale proti Cimetrmanovi, protože, ač je vzdělaný, prospěje národu spíš, když bude pokračovat v psaní. „*Tím prospěje národu více, než když bude sedět na Hradě*“²⁸ (zde můžeme vidět aluzi na dramatika a později prezidenta Václava Havla). Po konečném hlasování vyhraje o jeden hlas nad Cimetrmanem Masaryk. Komenský také přichází s nápadem, že by měl mít Masaryk nějaké přízvisko, jako jeho slavní předchůdci v českých dějinách (viz Palacký – otec národa, Komenský – učitel národů atd.). Vymyslí, že by se Masarykovi mohlo říkat tatíček národa, protože by si ho hned oblíbily děti. Zde je opět vidět Komenského učitelství. Snaží se zapůsobit na děti.

Smoljak se Svěrákem dali informace o Komenském dohromady tak, aby vytvořili reálnější obraz Komenského pro diváky, než jak ho znají ze školních lavic. Komika je postavena právě na pravdivosti informací z jeho života a jejich kombinaci s aktuálností děje. Když například komise řeší, koho ještě přizvat, tak Komenský je pro, aby dalším údem komise byla žena. „*Když je ve třídě ten ženský prvek, tak ti chlapci se docela jinak chovají. Nepoužívají hrubých slov.*“²⁹ „*Já když jsem učil ve Fulneku, tak ti chlapci mě neustále zlobili tím, že nožíky vyrývali do škamen obrazce*“ „*Jaké obrazce?*“ „*Geometrické*“³⁰. Zde se znovu promítá Komenského učitelské povolání. Z vlastní učitelské zkušenosti ví, že je lepší, když je kolektiv koedukovaný, tzn. že jsou v něm jak chlapci, tak dívky.

Smoljak se Svěrákem zařazují Komenského do českých velikánů i v komedii Jára Cimetrman ležící spící (ve scéně, kdy Cimetrman učí třídu po své zemřelé sestře Luise a chce po žácích, aby mu vyjmenovali slavné české osobnosti).

Také můžeme vidět paralelu mezi názvem Komenského díla *Kšaft umírající matky jednoty bratrské* a podnázvem *Českého nebe: Cimetrmanův*

²⁸ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 1:16:30

²⁹ Tamtéž, 00:29:25

³⁰ Tamtéž, 00:36:13

dramatický kšaft. Tento podtitul má hra proto, že ji Smoljak se Svěrákem psali jako závěr, jako poslední tečku za všemi patnácti hrami.

Postavu Jana Amose Komenského ztvárňuje Zdeňek Svěrák, který alternoval s Ladislavem Smoljakem. Po smrti Smoljaka začal Komenského hrát Miloň Čepelka, který ovšem ztvárňuje i babičku Boženy Němcové.

Jan Hus v Českém nebi:

Jan Hus je do české nebeské komise navržen Janem Amosem Komenským. Při příchodu je stejně majestátní jako on a přivítá všechny slavným heslem „*Pravda vítězí*“³¹, které má dodnes na standartě český prezident. Je silně mravně založený, odsuzuje všechny hříchy, ať už mají jakékoli okolnosti, zastupuje v komisi středověkého ducha, který ostře kontrastuje s ostatními velikány novověku (tedy kromě praotce Čecha a Babičky). A jeho záporná vlastnost, která se ve hře často projevuje, je ješitnost.

Hus tvrdí, že i v nebi se dějí nepravosti, stejně jako na zemi. Že jsou do nebe osoby přijímány nespravedlivě a že je jim měřeno dvojím metrem. Diví se, že není v nebi Jan Žižka, který sice „*prolil mnoho krve, ale za pravdu boží*“³², ovšem Zikmund, který krev proléval při křížové výpravě proti husitům také, v nebi být může. Navíc se k Husovi Zikmund chová neuctivě. Jan Hus o jeho chování tvrdí: „*A když se potkáme, myslíte, že se omluví nebo alespoň sklopí zrak? Ne, jen se na mě šklebí a posměšně chrastí sirkami.*“³³

Zikmund je zde vykreslen tak, jak je zakotven v povědomí diváků. Glejtem Husovi přislíbil bezpečnost, ale potom nezabránil jeho upálení. Je tedy podlý a zákeřný a podle této repliky z toho navíc má radost.

Komika Jana Husa je v podstatě celá postavena na jakékoli souvislosti mezi ním a čímkoli, co se týká ohně a jeho jména (sirky, úsloví: kdo za pravdu hoří nebo strčil bych ruku do ohně, naskakuje mu husí kůže). Autoři si ale mysleli, že se opakují, že divákům přijdou vtipy, které jsou založené na jednom prvku, stejné a že už se jim nebudou smát. Ale ostatní členové divadla je přesvědčili, že všechny narážky jsou vtipné a že by byla velká škoda je ze hry vyřazovat.

Hus je zásadně proti přijetí Boženy Němcové do komise a to jen proto, že je to žena. Na ženu se dívá středověkýma očima a tvrdí, že ve shromáždění jako je toto, nemá žena co dělat. Měla by být doma, vařit, uklízet a starat se o děti. Tento pohled mu rozmluví až jeho oblíbenec Karel Havlíček Borovský, když mu řekne, že v dnešní době se nelze na ženu dívat,

³¹ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeňek Svěrák, ČR, 2010), 00:30:39

³² Tamtéž, 00:31:02

³³ Tamtéž, 00:31:24

jako to dělá on. Hus tedy souhlasí s přijetím ženy do komise, ale proti Boženě Němcové je i nadále, protože to nebyla počestná žena, vzhledem k tomu, že psala dopisy svým milencům, ač už byla vdaná. Po zavržení Němcové se ale přiklání k přijetí babičky Boženy Němcové a tím tedy mění svůj názor na ženy v komisi, která rozhoduje o důležitých věcech.

Sám navrhuje, aby byl do komise přijat Karel Havlíček Borovský, kterého velice obdivuje. Má být přijat, protože hodně trpěl pro český národ. Na toto Komenský reaguje slovy: „*Tak trpěl, jel zadarmo do Alp. Měl tam polopenzi.*“³⁴ To dokládá Moravovo přezkoumání životopisu Karla Havlíčka Borovského v díle *C. k. disident Karel Havlíček*, které odstraňuje falešné legendy kolem Havlíčka. Ten se opravdu neměl v Brixenu špatně. „*(...) Knoll si vzal Havlíčka stranou a domluvil se s ním, že si nebudou navzájem komplikovat život. Když postřehl, že je bez peněz, strčil mu do kapsy deset zlatých. Havlíčkovým prvním bydlištěm se stal hostinec Zum Elefanten (U slona), kde měl zamluven pokoj s plnou penzí, přičemž si mohl poručit, čeho se mu zachtělo.*“³⁵ Ačkoli Hus Havlíčka velice obdivuje, myslí si, že on sám (Hus) trpěl pro Čechy nejvíce ze všech postav české historie, které by mohly být do komise zvoleny, protože s jeho kostnickou hranicí se podle něj nic nedá srovnat. Na této situaci je vidět Husova ješitnost a sebestřednost. Podle jeho názoru nikdo netrpěl pro český národ více než on a nic se nedá srovnat s jeho utrpením na hranici.

Po příchodu Havlíčka do komise s ním ale v mnoha věcech nesouhlasí. Když chce Havlíček přijmout do komise Němcovou, Hus tomu nemůže uvěřit a snaží se mu vysvětlit, proč to není možné. Havlíček mu ale naopak vysvětluje, že jeho pohled na mravnost je v době 19. století už překonán a že by měl být tolerantnější. Vysvětluje mu, že ač to byla vdaná žena, neměla s manželem lehký život a zamilovala se do jiného. Hus na to reaguje slovy: „*Tak takové jsou teď mravy. Z toho mi naskakuje husí kůže.*“³⁶ Jednoduchý vtip založený na jeho jménu.

Nakonec ale Hus všechny přesvědčí, že ač byla možná Němcová dobrá spisovatelka a odvážná žena, když podávala na veřejnosti ruku Havlíčkovi po jeho návratu z Brixenu, ačkoli jím všichni ostatní opovrhovali a báli se s ním jakkoli přijít do kontaktu, protože to byl nepřítel monarchie, nebyla to počestná žena a pro komisi by nebyla posilou, ale spíše poskvrou. Proto je, podle návrhu Jana Amose Komenského, jako poslední zvolena babička Boženy Němcové, která je velmi počestná a bohabojná, „*každý večer se modlí, erotických zájmů již nemá*“³⁷ (zde je opět využíváno Komenského učitelství, Komenský ryze učitelsky sumarizuje babiččiny vlastnosti), aby byla symbolickou náhradou za spisovatelku.

³⁴ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:33:08

³⁵ J. MORAVA, *C. k. disident Karel Havlíček*, Panorama, 1991, s. 232 - 233

³⁶ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:40:12

³⁷ Tamtéž, 00:42:26

Po vybrání všech svých členů, se komise začíná zabývat žádostmi lidí v očistci, kteří chtějí do nebe. Jako první se řeší Bedřich Smetana, který ač psal nádhernou hudbu, měl mnoho žen, přestože byl ženatý. Proto komise neví, zde ho do nebe přijmout. Hus jako největší mravokárce ze všech členů ho do nebe nechce, protože nectil věrnost manželskou. Chtěl mu prodloužit pobyt v očistci. Proti Husovi se postaví Havlíček: „*i kdyby každá z těch sboristek vážila metrák, nepřeváží hodnotu té jeho božské hudby*“³⁸ Smetanu nakonec do nebe přijmou, ale Hus je i tak proti.

V otázce přijetí Karla Sabiny je Hus tolerantní. Protože Sabina sice podváděl a zrazoval, ale trpěl a kaje se. Navíc zrada není jedním ze sedmi smrtelných hříchů, proto je Hus tolerantnější, než kdyby se jednalo třeba o lež nebo nevěru. Když se dozvídá, že je ale v nebi miláček národa – Josef Kajetán Tyl, je velmi rozhořčen. Nechápe, jak mohl být do nebe přijat „*komediant, který žil se dvěma ženami. S jednou měl svatbu a se druhou pět dětí*“³⁹ Protože se stále ohání mravností, Havlíček si z něj udělá legraci epigramem: „*Hus mravnosti brus*“, což se ale Husovi vůbec nelíbí a tvrdí, že to není dobrý epigram (zřejmě proto, že pro Husa není příliš lichotivý). Když mu ale Komenský řekne, že Tyla vzali mimo jiné proto, že o Husovi napsal krásnou divadelní hru, Hus se na něj hned dívá jinak, protože mu to lichotí.

Jako další se řeší autoři rukopisů Hanka a Linda (členy komise jsou zpočátku brány jako dívky), kteří sice národ obelhali, ale jen proto, že ho milovali a chtěli mu pomoci. Hus je ale kategoricky proti, protože „*lež je hřích, ať jsou okolnosti jakékoli! Miluj pravdu, šíř pravdu, braň pravdu až do smrti*“⁴⁰. Tato věta je parafrází hesla z Husova *Výkladu viery, desatera božieho príkazanie a modlitby Páně*: „*Hledaj pravdu, už se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, braň pravdy až do smrti*“⁴¹

Po vstupu maršálka Radeckého do děje, se řeší dezerce českých vojáků, kteří by měli patřit pod rakouského císaře, k nepřátelům. Porušují přísahu a bojují proti své vlasti (za tu je ale považováno Rakousko-Uhersko). Hus je proti přijetí kohokoli z legionářů do nebe, protože porušili přísahu, ale hned jak se dozví, že se jeden legionářský pluk jmenuje Pluk mistra Jana Husi, což mu také velmi lichotí, začne prosazovat výjimku a vojáky z jeho pluku by do nebe brát chtěl. Znovu tedy můžeme vidět typickou vlastnost Husovy postavy a to ješitnost.

Když Havlíček přijde s myšlenkou, že první světová válka je pro Čechy příležitostí, jak se zbavit rakouské nadvlády a obnovit české království, Hus je nadšeně pro. „*Já jsem tady, myslím, jediný, kdo samostatně české království osobně pamatuje. A za jeho obnovu, bych dal ruku do ohně. No tak, do ohně přímo ne, ale pro tu myšlenku, já opravdu*

³⁸ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:47:25

³⁹ Tamtéž, 00: 51:37

⁴⁰ Tamtéž, 00:53:53

⁴¹ *Čítanka pro devátý postupný ročník*, Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957, s. 31

planu.“ Velmi komický moment, kdy se znovu autoři obracejí na spojení Jana Husa a ohně.

Snaží se prosadit, aby byl konečně svatořečen. Když se probírá, jak se kdo má lidem zjevit, napadne ho, že by se mohl zjevit se svatozáří. Svatý Václav mu ale řekne, že by se měl lidem zjevovat tak, jak jsou na něj zvyklí, tedy v plamenech. Ovšem svatost mistra Jana Husa (i Jeronýma Pražského) byla protestanty a to včetně biskupů a duchovních skutečně ctěna. Hned po svém upálení byl národem spontánně prohlášen za svatého a jeho jméno začalo být uváděno v liturgických kalendářích mezi jmény světců. K jeho počtě byly skládány kolekty (hlavní mešní modlitby) např.: „*Věrný Bože, dal jsi svatým Janu a Jeronýmovi odvahu, aby vyznali Krista, milovali jeho pravdu a tuto víru dosvědčovali až ke smrti. Dej ať jsme schopni vydat svědectví o naději, která nás naplňuje, že tvoje pravda vítězí. A tak následovali tvého Syna, který v jednotě Ducha svatého s tebou žije a působí navěky věků.*“⁴² a vedly se za něj bohoslužby. Vše ale skončilo bitvou na Bílé hoře, kdy vítězství katolíků započalo v Čechách protireformaci a místo Jana Husa byl nakonec svatořečen katolík Jan Nepomucký. „*Pro katolické věřící zůstává Jan Nepomucký svatým Páně. V obecném historickém povědomí bude zřejmě už navždy žít jako nevhodný protějšek Mistra Jana Husa.*“⁴³

Tímto problémem se zabývá i Alois Jirásek ve svém románu *Temno*. „*(...) děj knihy prostupuje představa záměrného nahrazení Jana Husa Janem Nepomuckým*“⁴⁴. Jako protestant s katolíky nesympatizuje a podle něj svatořečení Jana Nepomuckého značilo vítězství rekatolizace (sto let po jejím začátku).

Smoljak se Svěrákem Husa divákům představují jako zapáleného božího služebníka, který ale také má své chyby. Přestože by každého trestal za nedodržení desatera či spáchání hříchu, ani on není dokonalý a chyb se dopouští, ačkoli si je sám neuvědomuje. Je pokrytecký, domýšlivý a hádavý.

Komika jeho postavy je založena na tom, že byl upálen. Toto každý divák ví, a proto se zasměje při každé narážce na oheň, kterých je ve hře mnoho.

Používají také pravdivé notoricky známé informace jako například, že bylo v Kostnici před Husovým upálením zatmění slunce. Nebo také, že Jan Hus je jediný člen komise, který jako jediný osobně pamatuje samostatné české království (za praotce Čecha žádné království nebylo; svatý Václav musel platit tribut míru německému císaři, kterému také podléhal;

---

⁴² ŠIMR, Karel. *Www.coena.edunix.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-06-21]. *Propria/sanctorale/svatek-mistra-jana-husa-6-7*. Dostupné z WWW: <<http://coena.edunix.cz/propria/sanctorale/svatek-mistra-jana-husa-6-7>>.

⁴³ VLNAS, V., *Jan Nepomucký, česká legenda*, Mladá fronta, 1993, s. 258

⁴⁴ Tamtéž, s. 243

Komenský, Havlíček a babička Boženy Němcové už podléhali všichni Habsburkům a Rakousku).

Ve hře alternují Jana Husa Bořivoj Penc a Jaroslav Weigel.

Karel Havlíček Borovský v Českém nebi:

Vstupuje do komise svým epigramem: „*Českých knížek hubitelé líti: plesnivina, moli, jezoviti.*“⁴⁵ (tento text Havlíček skutečně napsal) a „*Svatý Václav píše z té nebeské říše, vstaň Havlíčku ze hrobečku, ať se nám líp dýše*“⁴⁶ (Tento text je napsaný pro hru, ovšem ve 2. polovině 19. století napsal proslulý flašinetář František Hais píseň *Havlíčková hrobka* („*Spi, Havlíčku, v tvém hrobečku, národ zpívá tvou věrnou písničku, odpočívej v pokoji, odpočívej v pokoji (...)*“⁴⁷“), která se objevila už v Cimrmanově hře *Lijavec*. V ní Hais Havlíčka nechává spát ve hrobečku a odpočívat v pokoji. Smoljak se Svěrákem naopak Havlíčka vzývají, aby vstal ze hrobečku a pomohl národu). Je na něm vidět, že přichází z mladší doby, než jsou ostatní členové komise. Jeho názory a chování jsou moderní. Je klidný a vyrovnaný. Z každé špatné události si udělá legraci nebo na ni vymyslí epigram, což se hodně líbí Janu Husovi.

Komičnost jeho postavy není tak výrazná jako u postav ostatních, spíše on si z ostatních dělá legraci. Čili jeho postava je vtipná, ale málo komických prvků je založeno na jeho postavě. Ostatní pouze narážejí na trnovou korunu, kterou mu dala Božena Němcová na rakev – ptají se, proč ji nenosí a on odpovídá, že je mu malá. Nicméně korunu mu nedala přímo Němcová, tento fakt o ní pouze koluje. Morava to specifikuje takto „*Božena Němcová, která přišla se svým manželem a potkala Palackého a Hegera, vložila později mrtvému do sepjatých rukou květ mučenky. Její syn, zahradník, uvil pro jeho skráň vavřínovou korunu a na rakev vavřínový věnec propletený trním.*“⁴⁸

Havlíček by do komise nezvolil Františka Palackého, protože ač ho má rád, Palacký „*má kolem všeho řečí, že by si v komisi nikdo ani neškrť*“⁴⁹. Je to narážka na úsloví, které bylo oblíbené na počátku století: Ty máš řečí jako Palacký. Sami autoři tvrdí, že původně do velikánů v nebeské komisi chtěli zařadit i Palackého, ale jeho komika by byla postavena jen na tom, že by byl mnohomluvný. Pak si ale uvědomili, že mladší generace toto úsloví už neznají a nechali o něm jen tuto Havlíčkovu poznámku.

⁴⁵ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:34:39

⁴⁶ Tamtéž, 00:34:48

⁴⁷ HAIS, František, *Vzpomínky pražského písničkáře*, Praha : Tiskařské závody n. p., 1985. s. 422

⁴⁸ MORAVA, J., C. k. disident Karel Havlíček, Panorama, 1991, s. 289

⁴⁹ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:35:16

Havlíček je pro, aby byla do komise zvolena Božena Němcová, protože byla velice odvážná a je mezi Čechy oblíbená. Navíc Němcová a Havlíček se velmi přátelsky stýkali, přestože byl Havlíček vnímán českou společností jako nevychovanec, který zničil Tyla. Havlíček obhajuje Němcovou před Husem, který nemůže přijmout, že byla vdaná a měla ještě další milence. „*Jaký měla život s tím Němcem. Byl o mnoho starší než ona, v jednom kuse mimo domov, ona krásná, hemží se to kolem ní nápadníky, tak se zamilovala, vždyť je to lidské*“⁵⁰. Boženu Němcovou obdivuje a obhajuje. „*Když jsem se vrátil z Brixenu a šel jsem v Praze po Příkopech, všichni přecházeli na druhý chodník. A ona se nebála podat mi na veřejnosti ruku. A podívejte, co mi dala na rakev.*“ Ukazuje ostatním trnovou korunu (problém s korunou viz výše).

Dělá si legraci i z toho, že Jan Hus je tolik rozhořčen tím, že je Josef Kajetán Tyl v nebi (žil se dvěma ženami – jednu si vzal a se druhou měl pět dětí) „*byla to její sestra, takže to zůstalo v rodině*“⁵¹. Vůbec bere všechny takovýchle problémy v klidu a vždy s nějakou vtipnou poznámkou.

Ve své kritice na Tylovu hru Jan Hus napsal k jeho závěrečné řeči před upálením čtenářům: „*Kdo nepláče, není Čech.*“⁵², čímž autoři narážejí na slavné heslo českých fanoušků na Euru v roce 2004, kde čeští fotbalisté zažili nevídaný úspěch a radost nad ním vyjadřovali poněkud slabomyslným heslem: Kdo neskáče, není Čech. Zde je možno vidět asociaci s postavou v Haškově Švejkovi a to s ne moc inteligentním Pepkem Vyskoč, který na požádání mečel a skákal. („*(...) připadl na myšlenku vzít na tu službu obecního pasáka, kterému říkali „Pepku, vyskoč!*“*. Byl to kretén, který vždy na tuto výzvu vyskočil. Jedna z těch ubohých, přírodou a lidmi zanedbaných postav, mrzák, který za pár zlatek ročně a za tu nějakou obživu pásl obecní dobytek.*“⁵³)

Další vtip je založen na tom, že Havlíček kouřil. Nejprve reaguje na kárání Komenského slovy: „*řikal doktor, že po smrti už to nevadí*“⁵⁴, a poté, když se vrací do kanceláře z důvodu, že tam zapomněl sirky, udělá si legraci z Husa, když mu jimi zachrastí před obličejem. Tady můžeme pozorovat Havlíčkův humor, který si neváží skoro žádné autority (zde Husa).

Jediný nemá strach z Radeckého. Ví, že mu z české komise nikdo nepodléhá a že se ho ani ostatní nemusí bát. „*Je to jenom starý vysloužilý oficír, který je zvyklý nahánět hrůzu*“⁵⁵.

Nesouhlasí s Komenského nápadem, že by Čechy mohl ochránit ruský car. Na jeho myšlenku reaguje: „*Byl jsi někdy v Rusku?, Já jo, takže vo ruský náruči mi nic nepovídej*“⁵⁶. Autoři zde reagují na Havlíčkovu cestu do Ruska,

⁵⁰ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:40:00

⁵¹ Tamtéž, 00:51:42

⁵² Tamtéž, 00:52:32

⁵³ HAŠEK, J., Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války I.,II., SNKLHU, 1955, s. 261

⁵⁴ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00 52:54

⁵⁵ Tamtéž, 01:08:14

po které poznal, jaké poměry tam přetrvávají, a přehodnotil na něj dosud svůj kladný názor.

Podle jeho názoru je první světová válka příležitostí, aby český národ obnovil samostatné české království, ač je možné, že bude muset „*čelit rozpínavosti německé i ruské říše*“⁵⁶. Také ho napadne, že by si český národ mohl za krále zvolit Tomáše G. Masaryka, protože by si to zasloužil, jelikož protirakouský odboje vede. Je urostlý, umí jezdit na koni, smýšlí národně a miluje národní písně, je to univerzitní profesor. A protože je Slovák, tak by se jeho jméno mělo počestit „*byl by to král Tomáš Garrigue Masařík*“⁵⁷. Takto byl nazýván v době sporů o pravost Rukopisů v karikaturách, protože byl proti jejich pravosti.

Havlíček je pojednán jako postava, která je oproti ostatním velmi moderní a tolerantní vůči názorům jiným. Dokáže z každé situace, ba i tragické, udělat vtip nebo na ni hned vymyslet epigram. Smoljak se Svěrákem tvrdí, že se Havlíčka snažili vystihnout tak, jak si ho představují diváci, což se jim povedlo. Staví tedy na stereotypech a klišé, které s ním jsou spjaty (a nejen s ním, ale i s ostatními postavami) a to záměrně.

V roli Havlíčka alternuje Genadij Rumlen s Robertem Bártou.

Svatý Václav v Českém nebi:

Svatý Václav je předsedou české nebeské komise a zadává úkoly, které komise musí vyřešit. On rozhodl, že když je světová válka, tak nebeská komise bude šestičlenná, on vybírá, o kom bude komise jednat, zda se dostane z očiště do nebe, on také jedná s maršálem Radeckým za celou komisi. Jako jediný komunikuje se samotným bohem. Do hry vstupuje majestátně se svatozáří. Není to ale hlavní postava, tou je, jak už bylo řečeno, Jan Amos Komenský. Komika této postavy je založena především na tom, že kníže Václav byl zabit svým bratrem Boleslavem a na tom, že se přesně neví, v jakém roce to bylo.

Jako světec a zemský patron je velice pobožný a modlí se. Je zajímavé, jak se v české nebeské komisi snesou všechny osobnosti, ačkoli nejsou stejného náboženského vyznání. Praotec Čech je pohan, Svätý Václav je katolík, Jan Hus katolicismus kritizuje a Jan Amos Komenský je členem Jednoty bratrské. Autoři tento rozdíl ve vyznání nebrali v potaz (krom toho Čechova pohanství, které vadí Komenskému).

---

⁵⁶ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:15:36

⁵⁷ Tamtéž, 01:17:24

Když praotec Čech mluví o „*tragédii o bratrech Mrštíkovejch*“⁵⁸, reaguje vtipnou poznámkou: „*To se bohužel mezi bratry stává*“⁵⁹, čímž autoři naráží na Václavovo zabití vlastním bratrem Boleslavem.

Zajímá se o dění na zemi (na rozdíl od jeho ztvárnění v jiné Cimmrmanově hře – Blaník, kde se zajímá jen o sebe a o nepodstatné věci, ač se na zemi děje spousta důležitých věcí jako z revoluce 1848, Windisgrätzovo tažení, Slovanský sjezd atd.). Ví o tom, že existuje Jára Cimmrman, kterého by velmi rád začlenil do komise a mrzí ho, že ještě nezemřel, protože by byl pro komisi ohromnou posilou.

Modlí se k němu všichni Češi. Na modlitby Nedej zahynouti nám ni budoucím odpovídá slovy: „*Nedám, nedám, spolehněte se, nedám*“⁶⁰. Poté ale tvrdí, že jich stejně mnoho zahyne, když je válka.

Je velmi tolerantní, co se týká přijímání z očištěnce do nebe. Je skoro pro všechny, kteří žádají o přijetí například Bedřicha Smetanu, protože ho „*bůh již dost potrestal tou jeho pohlavní chorobou a hluchotou*“⁶¹.

Vtipný moment nastává, když odpovídá na Radeckého otázku, kdo je předsedou české nebeské komise. Napodobuje jeho strohý vojenský způsob mluvy: „*Svatý Václav, kníže, vévoda české země, zavražděn svým vlastním bratrem roku 929, nebo 935, to už si přesně nepamatuju*“⁶². Vtip je založen na neznalosti přesného data jeho úmrtí, které se neustále vtluoká dětem ve škole. A na formě komunikace. Svatý Václav totiž, ač zemský patron vždy dával před bitvou přednost diplomacii, ale s Radeckým mluví formou vojenského hlášení, což pro Václava není typické.

Neví, čí modlitby má vyslyšet, jestli vojáků na rakouské straně, nebo legionářů. „*Nedej zahynouti, ale komu?*“⁶³ Ale chápe české dezertéry. Chápe, že se chtějí dostat z rakouské nadvlády.

Po návratu Radeckého do komise se ho přestává bát a naprosto změnil způsob, jakým s ním mluví. Vysvětluje mu, že nemůže být členem komise české, protože je v komisi rakouské a zvyšuje na něj hlas. „*Když mi někdo začne sahat na moje kompetence, tak já někdy namouduši i neznám bratra*“⁶⁴ Zde vidíme opět odkaz na jeho sporu s bratrem Boleslavem.

Komika svatého Václava se zakládá na neurčitém datu jeho smrti a na tom, kdo ho zabil. Ve hře se setkáváme s několika úslovími, která v souvislosti s těmito událostmi ze života knížete způsobují u diváků salvy smíchu. Zdá se být člověkem tichým a uzavřeným, který se dokáže přizpůsobit názorům jiných. Je to ale také člověk, který, když už jde

⁵⁸ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:37:50

⁵⁹ Tamtéž, 00:38:11

⁶⁰ Tamtéž, 00:43:00

⁶¹ Tamtéž, 00:48:22

⁶² Tamtéž, 01:03:38

⁶³ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:09:05

⁶⁴ Tamtéž, 01:12:40

opravdu do tuhého, dokáže dobře využívat své kompetence a zvládnout i takovou postavu jako je maršálek Radecký.

Svatého Václava hraje Petr Brukner a Petr Reidinger, který hraje ještě postavu maršálka Radeckého.

Babička Boženy Němcové v Českém nebi

Do komise dostává jako symbolická náhrada za Boženu Němcovou, kterou mistr Jan Hus rezolutně odmítal přijmout, protože je prý nemravná. Vzhledem k tomu, že „*Božena Němcová je neprůchodná*“⁶⁵ (zde je vtip založen na erotickém dvojsmyslu), navrhl Jan Amos Komenský, aby byla přijata babička Boženy Němcové, která je velmi pobožná a již bez erotických zájmů, což se ale později ukazuje jako mylná domněnka, protože se snaží sblížovat jak s praotcem Čechem, tak s Janem Amosem Komenským.

Přichází jako skromná a prostá žena, která se stále stará o svá vnoučata. Srovnává nebeskou kancelář se zámekem, na který chodila za kněžnou s vnoučaty. Do komise se dostala také kvůli tomu, že jako obyčejná žena z lidu se dokáže na věci podívat z jiné strany než ostatní.

Snaží se ale vzdělávat. Komenský jí vysvětluje přízviska českých osobností, jak otec vlasti, učitel národů atd.

Zpočátku podobně jako praotec Čech vůbec nereaguje k věci. Když se jí Komenský ptá, co soudí o Bedřichu Smetanovi a jeho žádosti, odpovídá „*Mně v tom našem nebi chybí zvířata. Já jsem vždycky kolem sebe měla nějaká zvířata. Každé jaro byly housátka nebo káčátka, to je úplně jiný život*“⁶⁶. Je to tedy typická prostá žena venkovského života v 19. století. Když je jí ale upřesněna otázka, má často velmi chytré odpovědi. Například jí autoři vkládají do úst přísloví: *Není na světě člověk ten, aby se zachoval lidem všem, které babička podle Němcové často používala. Němcová v úvodu Babičky píše toto: „Kdybych štětce mistrně vládnout znala, oslavila bych tě, milá babičko, jinak; ale nástin tento, perem kreslený – nevím, nevím, jak se komu zalíbí! Ty jsi ale vždy říkala: „Není na světě člověk ten, aby se zachoval lidem všem.“ Dost na to, když se najde jen několik čtenářů, kteří o tobě s takovou oblibou čísti budou, s jakou já o tobě píšu.*“⁶⁷

Dále projevuje babička svou inteligenci, když se řeší zrádce národa Karel Sabina „*Já nevím, jestli on bude v tom nebi šťastný. Představte si to třeba u oběda. U stolu sedí otec národa, miláček národa a teď si k nim přisedne zrádce národa. Jestli oni si od něho neodsednou. Jestli by mu*

⁶⁵ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:41:43

⁶⁶ Tamtéž, 00:48:35

⁶⁷ NĚMCOVÁ, B., Babička, nakladatelství VL. Orla, 1931, s. 11

*nebylo nakonec lépe v očištcí*⁶⁸ nebo když komise neví, koho z vojáků pustit do nebe, řekne, že všechny, protože „*vždyť všichni ti chlapci si to peklo prožili už v té hrozně válce*“⁶⁹

Zmiňuje i to, že když se lidem lže z lásky k nim, není to hřích jako takový. Jako příklad dává Barunku Panklovou, kterou Panklovi vychovali. „*Veďte si třeba moji vnučku, jako Barunku. Mezi námi, ona nebyla jejich.*“⁷⁰ „*Barunka nebyla Panklovic, oni si ji jenom vzali za vlastní.*“⁷¹ „*A vidíte z lásky, z lásky se jí nemohlo říct, že Panklová není její maminka, ale její macecha*“⁷² Zde máme odkaz na spor o původu Boženy Němcové. Neví se totiž přesně, ani kdy byla narozena, ani komu byla narozena. Vše nasvědčuje tomu, že rakouský panský kočí Johann Pankl a česká služka Terezie Novotná, kteří byli oba zaměstnaní u vévodkyně Zaháňské, mohli být pouze jejími adoptivními rodiči. A jako den jejího narození mohlo být zapsáno datum, kdy si Němcovou, nelegitimně narozenou (možná sestře kněžny Kateřiny Zaháňské), osvojili. Ovšem existují i jiné možnosti, komu se Němcová mohla narodit. Touto problematikou se zabýval především královehradecký historik Josef Šůla, který hypoteticky uvádí za rodiče⁷³:

- Jan Křtitel Pankl + anonymní matka
- anonymní otec + Marie Magdalena Terezie Novotná
- anonymní otec + Johana Barbora Terezie Novotná (sestra předešlé)
- anonymní otec + Marie Magdalena Čudová – Novotná (původně babička, mohla být i její matkou, je to ale málo pravděpodobné)
- oba anonymní rodiče

Kromě těchto veřejnosti neznámých postav mohli být ale jejími rodiči mnohé významné osobnosti. Za otce bývá označován například: kníže Metternich, šlechtic Clam-Martinič, ministr zahraničí Tallenyard, malíř Goya nebo malíř Grossi; za matku: Kateřina Zaháňská, sestra Kateřiny Zaháňské, kněžna Dorothea Tallenyardová a mnoho dalších osobností.

Babička popisuje, jaké je to v očištcí, protože v něm také chvíli byla. „*Je to tam samé strádání, ale dobře tam vaří. S tou šlichtou tady se to nedá srovnat*“⁷⁴. Babička tedy tvrdí, že se v očištcí žije špatně, že je to tam samé strádání a utrpení, proto se všichni chtějí z očištcce dostat do nebe, ale zároveň k tomuto přidává informaci, že tam dobře vaří, čímž své předchozí tvrzení vlastně vyvrací. A navíc staří lidé se starají převážně o jídlo.

⁶⁸ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:51:13

⁶⁹ Tamtéž, 01:14:17

⁷⁰ Tamtéž, 00:55:20

⁷¹ Tamtéž, 00:55:46

⁷² Tamtéž, 00:56:25

⁷³ BRANDEJS, Čestmír. *Www.muzeumbn.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-06-20]. Záhady původu naší paní Boženy. Dostupné z WWW: <www.muzeumbn.cz>

⁷⁴ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:57:53

Autoři vymysleli vtipný jídelníček, který visí v nebeské kanceláři. Všechny pokrmy se nějak týkají náboženské tematiky – Rajská polévka, Evino jablko v županu, biskupský chlebiček, svěcená voda.

Babička se snaží zapůsobit na praotce Čecha. Ptá se ho na různé nedůležité otázky ohledně jeho putování z Ruska, např. *Když jste šli takovou dálku, jak jste to dělali třeba se slepicema?* „*Vždyť ona chudinka si sotva našla místo na snůšku a vy už jste je hned hnali dál. Vy jste museli přijít vo spoustu vajec*“⁷⁵ Zajímá se tedy o naprosto nepodstatné věci, které ale jí přijdou nejdůležitější. Na jednu stranu tato replika dokazuje to, jaká byla babička dobrá hospodyně (vždyť radila Barunce, že dobrá hospodyně pro píрко přes plot skočí), ale v době stěhování Slovanů byla otázka vajec zcela nepodstatnou záležitostí.

Snaží se o praotce Čecha. Chce, aby „*to spolu dali dohromady*“⁷⁶ a také na Jana Amose Komenského, když se ho zeptá svou obligátní větou: „*A vy jste vdovec?*“⁷⁷, jak se ptala i praotce. To je v kontrastu s její charakteristikou, kterou podal Komenský před jejím přijetím do komise a to, že „*erotických zájmů již nemá*“⁷⁸

Do komise se dostává náhodou, ale hraje v ní důležitou úlohu. Zastupuje člověka z obyčejného lidu, který se na otázky, které řeší komise, dívá jiným pohledem než učenci. Stále se zajímá o venkovský život. Buď o něm vypráví sama, nebo se na něj ptá ostatních členů. Nejvíc ji zajímají zvířata a vaření. Občas se ale projeví i její inteligence, když pomůže vyřešit některé zdánlivě neřešitelné případy, jako například problém s českými vojáky, kteří chtějí do nebe, ať padli jako legionáři, nebo bojovali za Rakousko.

Babičku alternuje Miloň Čepelka s Markem Šimonem. Oba ve hře dokonce tančí.

Praotec Čech v Českém nebi:

Jedná se o méně inteligentní postavu, která jako jediná nezasahuje do dění v komisi. Praotec Čech je pohan, který uctívá své bůžky a v křesťanského boha nevěří, za což je hlavně Janem Amosem Komenským kritizován. Právě Komenský se ho snaží začlenit do křesťanského nebe tím, že ho naučil číst a nyní ho učí literatuře a hudbě. Praotec Čech ale většinou o Komenského snahu nemá zájem, ovšem nemusí to být Čechovou leností nebo hloupostí, jak je uvedeno výše, Komenský nemá nejlepší způsob

---

⁷⁵ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:00:03

⁷⁶ Tamtéž, 01:00:51

⁷⁷ Tamtéž, 01:02:19

⁷⁸ Tamtéž, 00:42:26

vyučování, když nutí Čecha k memorování informací o autorech a jejich dílech, o kterých Čech do té doby vůbec nic neslyšel.

Jeho odpovědi na Komenského otázky o kultuře bývají popletené a tím pro diváky vtipné, protože autoři zmiňují jen notoricky známé spisovatele a díla, které všichni diváci znají. Převážně na tomto faktu je založena komičnost jeho postavy. Tvrdí například, že *Prodanou nevěstu* složil Bedřich Podmáslí a později, když se bere Bedřich Smetana na přetřes v otázce postupu z očiště do nebe, svou odpověď obhájí tím, že „*když se vezme smetana na přetřes, je z toho máslo a podmáslí*“⁷⁹. Vidíme zde jazykovou komiku, která je v tomto případě založena na propriu Smetana, o kterém Čech ale mluví jako o apelativu a bere ho na přetřes.

Má rád *Broučky*, ale nepamatuje si jméno jejich autora a navíc do nich zaplétá dějové prvky z jiných slavných děl české literatury. „*Jak ta Janinka šla prát tu svatební košili, teď ta shnilá lávka a na topole podle skal zelený mužik zatleskal*“⁸⁰

Samozřejmě také zbožňuje Aloise Jiráska, který napsal *Staré pověsti české*, mezi nimiž nechybí ani pověst o něm, praotci Čechovi. Snaží se prosadit, aby byl v nebeské komisi Jirásek, ale neví, že to není možné, jelikož Jirásek během první světové války ještě žije. Když se ale volí někdo, kdo je Čechovi lhostejný, nehlasuje a naprosto se nezajímá, jestli je nebo není zvolen.

Když už promluví, tak se zásadně nevyjadřuje k řešenému problému. Například, když se řeší, zda vzít do komise Boženu Němcovou, reaguje takto: „*Teď jsem si zrovna půjčil pěknou knížku a taky ji napsala ženská, nějaká Maryša. Je to tragédie o bratrech Mrštíkovejch. Jsem teprve na začátku, ale myslím, že ten jeden Mrštík zabije toho druhýho Mrštíka*“⁸¹.

Plete si babičku Boženy Němcové s babiznou z pohádky *Perníková chaloupka*. Když se Komenský snaží prosadit babičku, popíše ji jako bohabojnou ženu bez záporných vlastností, praotec to kvituje slovy: „*No bez záporných vlastností. Když ta babička chce strčit na lopatě Jenička s Mařenkou do pece, tak...*“⁸² Ovšem vzhledem k tomu, že žije mimo jakýkoli kulturní kontext a Komenský ho vzdělává tak, že ho nutí k pouhému memorování látky, je jasné, že Praotec Čech nemůže mít tak jasnou představu o babičce Boženy Němcové, jakou máme my, a může si ji klidně splést s babiznou z *Perníkové chaloupky*. Nemůže tedy mít ani k jedné z nich jakýkoli vztah.

Zpívá babičce píseň o pohanství, že stále bude pohanem, i když se ho ostatní budou snažit převychovávat. Babičce to vůbec nevadí, ač je to silná

---

⁷⁹ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 00:46:26

⁸⁰ Tamtéž, 00:30:02

⁸¹ Tamtéž, 00:37:50

⁸² Tamtéž, 00:42:01

katolička (alespoň podle knihy). Na tomto problému je vidět, že je babička velmi tolerantní.

Když výjimečně řekne něco k tématu, řekne naprosto nepodstatnou věc, kterou ještě poplete. Komise řeší, že celé pluky přecházejí na nepřátelskou stranu a že se jmenují po Janu Husovi, Janu Žižkovi nebo Prokopovi Holém. Čech do této debaty vstoupí slovy: „*To po mně se jeden pluk jmenuje*“, Komenský se ptá: „*Pluk praotce Čecha?*“, „*Ne, Svatopluk Čech*“⁸³ Nikdo na něj už nereaguje a nekomentuje jeho občasný výlevy.

Souhlasí s Havlíčkem, že v Rusku nejsou dobré poměry. „*Proč myslíte, že jsme odtamtud tak upalovali?*“⁸⁴

Jeho postava je pravděpodobně nejhloupější a nejlínější ze všech ostatních. Sice se dokázal naučit číst, ale jinak si není schopen zapamatovat látku, kterou mu vykládá Jan Amos Komenský. Je ale možné, že je unaven a intelektuálně zničen tím, jak se ho Komenský snaží vzdělávat.

Jako jediný v komisi a zřejmě i v nebi je pohan a proto je na něj pohlíženo jinak než na křesťany. Komika této postavy je založena na její hlouposti a popletenosti. Tato postava jako jediná ve hře sólově zpívá (na jeho zpěv tančí babička).

Autoři napsali postavu praotce Čecha jako nechodící, proto ji může hrát Jan Kašpar, který je upoután na vozík, v alternaci s Janem Hrabětou, který má v poslední době také problémy s chůzí.

Maršálek Radecký v Českém nebi:

Přichází jako pravý voják doprovázený hudbou *Radeckého marše*, kterou na jeho počest složil Johann Strauss otec, v uniformě a vyznamenán několika medailemi.

Jedná se o jedinou zápornou postavu hry, která má naprosto odlišné názory od ostatních, protože ač je Čech, není vlastencem a slouží upřímně rakouskému císaři. Ovšem nebere to jako nějaký podvod vůči Čechům, pouze se snaží sloužit tomu, pod koho spadá, čili rakouskému císaři.

Sami autoři tvrdí, že tuto postavu původně vůbec nechtěli do hry zařadit, ale poté si uvědomili, že všechny členové komise se nedostanou do většího rozporu (krom otázky přijetí Boženy Němcové do komise), ale jinak jsou to všichni vlastenci. Proto do hry přidali i maršálka Radeckého, který ač Čech, je věrným služebníkem habsburského císaře, a dokonce je členem rakouské nebeské komise. Jeho jazyk je vojenský a stručný. Zpočátku z něj mají všichni respekt a strach, tedy kromě Havlíčka, který si z ničeho nic nedělá.

⁸³ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:07:00

⁸⁴ Tamtéž, 01:09:52

Odsuzuje české legionáře, kteří si dovolili zradit rakouského císaře a bojovat na nepřátelské straně. Legionáři v první světové válce opravdu porušili přísahu a to jim nemohlo být odpuštěno, proto chce Radecký zjistit, jak s nimi naloží česká nebeská komise, zda bude brát do nebe zemřelé vojáky z rakouské nebo z nepřátelské strany.

Vrací se do komise ještě jednou, aby zjistil, proč není v české nebeské komisi on „největší český vojevůdce od doby Jana Žižky z Trocnova, který neprohrál jedinou bitvu“⁸⁵. Sám se tedy považuje za Čecha, ovšem protože Čechy patří pod Rakousko, tak nadřazuje službu císaři nad službu vlastnímu národu. Respektuje pravidla, která jsou daná postavením Čech v monarchii.

Nechce pochopit, že když je členem komise rakouské, tak nemůže být v české komisi, protože „česká země je součástí rakousko-uherského státu a ať se vám to líbí nebo ne, já jsem tím pádem váš nadřízený“⁸⁶, což je pravda, protože Rakousko Čechům bylo nadřízeno. Sám vydává rozkaz, že komise může do nebe pustit jen ty vojáky, kteří na sobě budou mít rakouskou uniformu, a vůbec se neptá na názor členů komise.

Když mu svatý Václav odporuje, zruší českou nebeskou komisi, za což ho Komenský nazve tajtrlíkem a svatý Václav ho vyžene.

Radecký je tedy ve hře působí jako postava záporná (ovšem je to v podstatě jen člověk, který drží slovo, je věrný svému pánu, i když je to rakouský císař, a totéž vyžaduje i od ostatních podřízených), které se zpočátku všichni členové komise (až na Havlíčka) bojí a mají před ním respekt. Nakonec je to ale on, kdo musí komisi opustit, protože si dovoluje věci, ke kterým nemá kompetence – zrušení české nebeské komise.

Postavu Radeckého ztvárňuje Václav Kotek v alternaci s Petrem Reidingerem.

Vzhledem k tomu, že někteří Češi mají o maršálku Radeckém jen malé znalosti, autoři se snažili některé významné události z jeho života připomenout a to z toho důvodu, aby diváci pochopili vtipy, které se ho týkají. Ze semináře se o něm tedy dozvídáme několik, podle autorů důležitých, informací.

Zdůrazňují, že to byl geniální vojevůdce srovnatelný s Janem Žižkou z Trocnova, ale že nebojoval za český národ (resp. za jeho osvobození), ale věrně sloužil rakouskému císaři. Češi v duchu národního obrození a v duchu pozdějšího boje za samostatný stát Radeckého z národní historie vyloučili, proto o něm zřejmě tedy nemají takové povědomí jako například o Janu Žižkovi.

Stal se pobočníkem generála Laudona a generála Suvorova. Později, když už sám velel vojenské výpravě do Milána, byl za své výborné vojenské

⁸⁵ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:10:52

⁸⁶ Tamtéž, 01:11:05

výsledky povýšen na polního maršálka císařem Ferdinandem. Dokázal porazit Napoleona v bitvě národů – u Lipska.

Do semináře byla mimo jiné zařazena informace, že maršálek Radecký vynalezl vídeňský řízek. A to tím, že maso obalované parmezánem obalil v obyčejné strouhance. Autoři tvrdí, že diváci jim tuto informaci nevěří a myslí si, že je úplně vymyšlená, jako poznatky z jejich přednášek z ostatních seminářů, ale legenda skutečně praví, že Radecký tuto pochoutku přivezl jako dar Františku Josefu I., kterému řízek tak zachutnal, že se stal už pod názvem „vídeňský řízek“ stal vlastnictvím rakouského národa.

Miroslav Tyrš v Českém nebi

Jeho postava má v českém nebi na starosti tělocvik. Má na sobě tepláky a bílé tílko s červenou obrubou (národní barvy českých zemí). Tento úbor je i dnes cvičebním úborem sokolů. Součástí jeho úboru je i čapka se sokolím perem, což je historická pokrývka hlavy sokolského kroje a na slavnostním kroji ji můžeme vidět dodnes.

Vždy nečekaně přijde ke komisi a předvádí členům různé cviky, které oni opakují. Objeví se celkem čtyřikrát. Třikrát přijde kvůli tělocviku a jednou, když upozorňuje komisi na zmatky s českými vojáky u nebeské brány (koho pustit do nebe – zda vojáky z rakouské nebo legionářské strany). Cvičí se buď bez nářadí, nebo například se stuhami na české národní písně. To bylo typické pro sokolské slety, ovšem spíše v případě, kdy cvičily ženy.

Postava Miroslava Tyrše není v nebi moc výrazná. Přichází, jen když mají členové komise na programu cvičení, a jednou se vzkazem od svatého Petra.

Protože je v *Českém nebi* 8 postav (Jan Amos Komenský, Jan Hus, svatý Václav, praotec Čech, Karel Havlíček Borovský, babička Boženy Němcové, Miroslav Tyrš a maršálek Radecký) a každá potřebuje alternaci, nemělo divadlo dostatek herců. Na postavu Miroslava Tyrše už herci nevystačili, proto museli autoři sáhnout, jako již tradičně, za oponu a vypomoci si kulisáky. Tyrše tedy alternuje ho Michal Weigel (syn Jaroslava Weigela) a Zdeněk Škrdlant. Ladislav Smoljak o výběru kulisáků říká toto: *„Protože už ti kulisáci byli hodně přebraní, tak jsme museli sáhnout i do těch, co zbyli. Ale ukazuje se, že to zvládli, i když s potížema. Protože oni hrajou Tyrše a měli jednu vadu. Že jim nešlo prostný cvičení, takže my, kteří jsme měli cvičit podle nich, tak my už jsme to uměli a oni pořád ne.“*⁸⁷

---

⁸⁷ Zvuková kronika divadla Jára Cimrmana – České nebe (Vladimír Kroc, Český rozhlas 1 – Radiožurnál, 2007), 00:08:24

OSTATNÍ REÁLNÉ HISTORICKÉ POSTAVY VE HRÁCH DIVADLA JÁRY CIMRMANA

Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák život Járy Cimrmana propojují s životy skutečně žijících postav. Cimrman se jako velikán své doby musel nutně setkávat s jinými velikány. Nežil v ústraní. Proto se ve většině her divadla autoři alespoň zmiňují některé velké postavy doby.

Kromě *Aktu* má každá hra určité téma a zabývá jednou z disciplin, kterým se Cimrman v životě věnoval. Měl tedy ve většině oborů co dočinění se svými dnes slavnějšími konkurenty a někdy se musel obracet do minulosti k dřívějším autoritám. Autoři dávají Cimrmana do souvislostí s reálnými postavami a diváky tak mystifikují. Často se proto stává, že diváci nevěří ani pravdivým informacím.

Kromě velikánů z mimoliterární oblasti (hudba – Lehár, Nedbal, Fibich nebo cestování – Holub, Amundsen, Pearry) měl Cimrman co dočinění s literáty. Zaměříme se nyní na ty, kteří se nevyskytují přímo ve hrách, ale mluví se o nich ve vědeckých seminářích.

Hra *České nebe* není jediná, ve které se autoři obrátili do národní historie a literatury. V posledních hrách Svěráka a Smoljaka se stále více objevují hrdinové z minulosti. Ano, už v dřívějších hrách můžeme nalézt zmínky o velikánech, ale málokdy se o nich autoři zmiňují v takovém rozsahu jako ve hrách *Blaník*, *Záskok*, *Afrika* a *České nebe* a málokdy tyto postavy zasahují i do samotné hry (bývá o nich drobná zmínka jen v seminářích).

Tak například v *Dobyetí severního pólu* se v části přednášky o živých obrazech se objevují i některé postavy, které známe z *Českého nebe*. Takže máme možnost vidět obrazy jako: Sokolové vyprovázejí Komenského do vyhnanství, Doktor Miroslav Tyrš vynalézá stoj rozkročný s rukama v týl, Karel Havlíček Borovský hledí smrti vstříc, Hus před koncilem Kostnickým, Hus po koncilu Kostnickém atd.

Ve hře *Dlouhý, široký a krátkozraký*, která je zaměřena na Cimrmanovu sběratelskou činnost, je v semináři zmíněna Božena Němcová jako sběratelka pohádek a dokonce je zmíněno i dílo *Babička* od Boženy Němcové, které Cimrmana uchvátilo natolik, že napsal podobné dílo s názvem *Dědeček*, kde se vyskytovaly postavy, jako jsou například „*dědeček sám, vnučata Bohoušek, Toník, Jiřinka a Vilma nebo jeho zámecký pan kníže se svým schovancem Narcisem, velice hezká postava je i*

bláznivý Viktor.“⁸⁸. Kromě Němcové se v semináři této hry zmiňuje samozřejmě také Karel Jaromír Erben nebo bratři Grimmové. Všichni tito velikáni v oblasti lidové slovesnosti zůstali ve stínu Cimrmanova sběratelství. I bratři Grimmové, „*přestože na to byli dva*“⁸⁹

V jedenácté hře *Blaník* se objevuje jméno autora *Starých pověstí českých*, Aloise Jiráska. Cimrman se s ním neshodl, protože ho několikrát důrazně žádal, aby pověst *Blaník* do *Starých pověstí českých* nezařazoval, ale Jirásek i přes Cimrmanovo naléhání nakonec *Blaník* stejně do tohoto díla přiřadil. Cimrman mu poté napsal: „*Alois, protože Blaničtí za celých tři sta let habsburského útlaku nikdy nevyjeli, deprimuješ tak národ vyhlídkou, že to, co prožívá, není ještě nic proti tomu, co teprve přijde*“⁹⁰. Smoljak o této replice tvrdí toto: „*To když jsme řekli, tak lidi málem zbořili budovu. (v době, kdy měl *Blaník* premiéru, tedy těsně po sametové revoluci) A teď to přejdou jenom lehkým smíchem. Čili já jsem si říkal, jak se změnila ta situace, jak už prostě lidi nemaj ten pocit, že tenhle ten národ v tom místě v Evropě, kde nám teda pámbů dopřál, abychom se usadili, v tom tak nebezpečným a exponovaným místě, jak už cítí, že v té Evropské unii a v těch dnešních dějinných situacích, jak už se cítí bezpečněj.*“⁹¹

Blaník

Kromě postav, o kterých jsou drobné zmínky jen v seminářích, se v hrách Svěráka a Smoljaka objevují i postavy, o kterých se mluví přímo v hrách a tvoří v nich velmi důležitou složku, ačkoli tam nevystupují přímo na jevišti jako v *Českém nebi*.

Nejdůležitější postavou z těchto velikánů, která se objevuje i v *Českém nebi* je svatý Václav. Je jednou z nejdůležitějších postav hry *Blaník* a není tam jen zmiňovaný, nýbrž má jednu z hlavních rolí, ačkoli na jevišti přímo nevystupuje. Svatý Václav je vrchním velitelem Blaníku a má tedy za úkol vydávat rozkazy, které musí ostatní obyvatelé hory plnit. Vzhledem k tomu, že systém hory je značně nepraktický a vrchní velitel nemá žádný kontakt s blanickými rytíři (dostává se k nim jen prostřednictvím jakési kanceláře hory), jsou jeho rozkazy nesmyslné a netýkají se problémů, které se odehrávají vně hory.

Oproti tomu, jak autoři svatého Václava ztvárnili v *Českém nebi*, tedy jako starostlivého patrona národa, který neví, komu z vojáků „*nemá dát zahynouti*“⁹², a bije se v hádce s Radeckým za český národ a českou

⁸⁸ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka 2009, s. 218

⁸⁹ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře úplné vydání, Paseka, 2009, s.

217

⁹⁰ Tamtéž, s. 337

⁹¹ Zvuková kronika divadla Járy Cimrmana (Vladimír Kroc, Český rozhlas 1 – Radiožurnál, 2007)

00: 11:16

⁹² České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 1:09:05

nebeskou komisi jako lev „*Radecký marš ven!*“⁹³ (komická slovní hříčka, která je založena na synonymii do češtiny přeneseného slova marš – „mazej, padej“ a německého slova marš – pochod, ten napsal na Radeckého počest Johann Stress - otec), zastává svatý Václav v Blaníku roli jinou a komičtější.

Václav je charakterizován svými rozkazy, které vydává v hoře během těžkých dob pro český národ. Jeho rozkazy jsou v kontextu doby směšné a nedůležité, protože se v nich nezabývá situací Čechů, což by jako velitel vojska, které má českému národu pomoci, až mu bude nejhůře, měl. Není to zapálený velitel, který se při každém ohrožení národa snaží udělat všechno proto, aby mu pomohl, příliš se nezajímá o dění v Čechách, ale přesto je většinou postav respektován a ctěn. Pouze jedna postava a to vězeň Veverka z Bítýšky (komika jeho jména je založena na podobnosti s názvem obce Veverská Bítýška nedaleko Brna), který z husitských vojsk není zvyklý na takový přístup a svatého Václava by nejraději nahradil Janem Žižkou.

Svatý Václav v době, kdy se český národ zmítá v revoluci v roce 1848, vydává rozkazy typu „*Celá naše země prožívá dnes vzrušené chvíle. Není divu. Slavíme v tento den svátek významného světce. Svatého Víta. Také v našem blanickém vojsku je jistě celá řada Vítů. Nezapomeňme jim poblahopřát! Ovšem, nesmí být při tom narušena spánková pohotovost! Představuji si to tak: příslušného Víta šetrně probudíme, poblahopřejeme mu a poté ho opět uložíme k spánku. Proveďte přednosta kanceláře. Pozor! Mnozí se dotazy, co v případech, kdy v jednom oddíle je více Vítů. Mají si všichni probuzení Vítové blahopřát také navzájem? Mohou! V takovém případě je však třeba dohlédnout, aby mladší Vít blahopřál staršímu Vítu jako první a ne naopak, jako se to stalo loni. Zároveň vás chci zásadně upozornit, abyste neucpávali větrací šachty pytlí se senem. Váš Václav*“⁹⁴. První věta rozkazu je aluzí na dobová zpravodajství před rokem 1989, kdy obdobně začínal skoro každý projev. („*Z celé naší země docházejí ze závodů prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi blahopřání k narozeninám, v nichž pracující vyjadřují svou lásku a vděčnost (...)*“)⁹⁵

Tento rozkaz v době těžkých časů národa není pro vojenského velitele moc typický. Proto ho, jak je uvedeno výše, postava Veverky z Bítýšky nerespektuje a nemá ho za opravdového velitele vojska. Na citovaný rozkaz reaguje slovy: „*Rozkaz, tomu voni říkaj rozkaz. Víte vy vůbec, jak vypadá vojenskej rozkaz? Hele rozkaz to je třeba: druhá jízdní na můj povel do sedel! (...) To je vrchní velitel! Hora se chvěje v základech, národ venku možná krvácí a on nám sdělí, že Vítové si mohou blahopřát.*“⁹⁶

⁹³ České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010), 01:16:08

⁹⁴ Blaník (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 00:41:15

⁹⁵ Splněný plán – nejkrásnější přání k narozeninám prezidenta republiky. *Rudé právo*. 23. 11. 1952, 313, s. 1-2.

⁹⁶ Blaník (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 00:44:03

Autoři se pustili do odvážného pojetí svatého Václava. Jako patron české země je chován ve velké úctě celým národem, ovšem jeho postava je ve hře *Blaník* zkarikována a má komickou roli.

Svatý Václav je v *Českém nebi* tedy oproti jeho roli v *Blaníku* mnohem starostlivější a více se zajímá o zemi, kterou má pod patronátem. Autoři se v *Nebi* dokázali oprostít od postavy svatého Václava, jak ho charakterizovali v *Blaníku* a dokázali ho popsat z úplně jiného úhlu a s úplně jinými vlastnostmi. Svatý Václav v *Českém nebi* je tedy naprosto odlišný od sv. Václava blanického.

Záskok

Další hrou, ve které se objevují důležité postavy z národních dějin, resp. z národní (i světové) literatury, je *Záskok*. V této hře je vidět, že jedním jeden z autorů, Zdeněk Svěrák, byl původně učitelem českého jazyka a literatury, protože jak seminář, tak hra je plná jmen slavných českých spisovatelů.

Hra pojednává o Cimrmanově kočující herecké společnosti Lipany, která putuje od města k městu, aby pobavila diváky Cimrmanovými hrami. Proto se v semináři autoři zmiňují o osobnostech 19. století, kteří měli co dočinění s divadlem nebo literaturou a které Cimrman žádal o názor na svá díla.

Jedním z prvních zmíněných je Ladislav Stroupežnický, se kterým Cimrman vedl čilou korespondenci, aby mohl uskutečnit svůj velký sen a sehrát některou svou hru na prknech Národního divadla. Stroupežnický jako první dramaturg divadla mu tuto touhu mohl umožnit. V semináři hry *Záskok* je jejich korespondence uvedena. Cimrman: “ *V Čáslavi, 12. 1. 1890. Slovný pane Stroupežnický, píši Vám z města, kde byl pochován Jan Žižka a kde moje divadelní společnost dávala včera před vyprodaným hledištěm můj historický kus Čechové na Řípu. Rukopis této své hry se zpěvy jsem Vám před rokem nabídl a zdá se mi, že je u Vás pochován podobně jako Žižka zde. Byl bych Vám vděčen za zprávu o tom, zda jste mé drama četl a co o něm soudíte*“⁹⁷ Stroupežnický: „*V Praze, 6. 2. 1890. Vážený pane, Váš dramatický pokus jsem bohužel četl. Nevím věru, co Vám vytknouti dříve. Zda chatrný děj, mátožnost postav či veškeré prohřešky proti zákonům dramatu, které jste stihl učiniti již během prvního jednání, a to nemluvím o tom, co by řeklo publikum Vaší svérázné představě o úsvitu naší národní historie. Tomu, jak na posvátnou horu přichází nejen praotec Čech, ale i praotec Němec a praotec Žid. (Autoři narážejí na dobu před rokem 1945, kdy v českých zemích žilo několik národností – Češi, Němci, Židé, Romové) Když se v závěru Vaší hry Čechové dovědí, že od Roudnice míří k hoře také*

---

⁹⁷ *Záskok* (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997) 00:16:30

*praotec Cikán, byl jsem konsternován. Uvědomujete si mimo jiné, že tenkrát ještě žádná Roudnice nebyla? Nevím, čím jste vyučen či v jakém oboru vyškolen, ale s čistým svědomím Vám mohu doporučit, abyste pokusů dramatických zanechal a věnoval se práci jakékoli, ale jiné“*⁹⁸. Pokud bychom pokračovali v úryvcích z korespondence, viděli bychom, že Ladislav Stroupežnický byl autory charakterizován jako umíněný, argumentům naprosto nepřístupný člověk, který odmítá i díla takových autorů, kteří budou v budoucnu považováni za kanonické „(...) zároveň Vám sděluji, že nadobro ukončuji naši korespondenci. Neberte to prosím osobně. Stejným způsobem končím dopisování například s panem Adalbertem Kolínským a s paní Eliškou Kutnohorskou. Jen vy tři, jak jsem spočítal, jste mě připravili o 560 hodin, čímž jste předstihli pány Zeyera a Vrchlického (...)“⁹⁹. Autoři si tedy takto hrají s reálnými postavami a jejich diváci nevědí, zda mají brát informace o skutečných postavách za mystifikaci, nebo ne.

Další spisovatelé se vyskytují v replikách Karla Infelda Prácheňského. To je hlavní postava *Záskoku*, velmi důkladný herec, se ale na hru *Vlasta*, ve které má zaskakovat, ani nepodíval, ovšem dobře ovládá repertoár klasických her, proto, když mu vypadne text, si dost často vypomáhá replikami, které zná. Z jeho úst můžeme tedy slyšet například větu: „*Ale té lípy se nevzdám*“¹⁰⁰, což je replika z Jiráskovy *Lucerny*. Tato věta je velice slavná a vždy byla, ovšem mladá generace ji zná spíše než z *Lucerny* právě díky Divadlu Jára Cimrmana.

Hovoří také o tom, jak těžké je hrát ve hře od A. N. Ostrovského, protože v ní jsou naprosto nezapamatovatelná jména např. Pankratěvna Praskovna, Sisoj Psojič Rispoločenskij, Lazar Jelizarič Podchaljuzin. Komická situace je zde založena na dlouhých ruských jménech, která jsou těžko zapamatovatelná a znějí vtipně. Toto ovšem není mystifikace, protože Ostrovský skutečně napsal hru (*Bankrot*), ve které se taková jména vyskytovala, ačkoli málokterý divák tuto hru zná a pochopí tak, že se o mystifikaci nejedná.

Přímo do hry *Vlasta*, ve které Prácheňský zaskakuje a neumí moc dobře text, si vkládá repliky z jiných dramát, když se ztratí v původním textu. Můžeme tedy slyšet věty z *Maryši* „*Já pán, ty pán, ale kdo má peňauze je ešče větší pán. Co ty na to Maryšo?*“¹⁰¹ nebo „*Jedu říkáš, do kávy a mně se zdála jakási ztuhlá. Proč seš na mě taková zlá, Maryšo? Co nemůže bét u nás jináč? Tak jsem si sliboval, až budeš mó ženó, všecko pro tebe udělám. A zatím podivé se na sebe podivé se na mě. Na hromech líháme, na hromech vstáváme, musí to bét Maryšo?*“¹⁰².

⁹⁸ Záskok (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 00:17:17

⁹⁹ Tamtéž, 00:20:10

¹⁰⁰ Tamtéž, 00:32:27

¹⁰¹ Tamtéž, 00:57:00

¹⁰² Záskok (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 01:03:48

Dále říká repliku například z *Polské krve* „*Víno, ženy, zpěv. Ať koluje nám v žilách polská krev. Ech dolej mi vína, Bolo!*“¹⁰³

I ve hře *Vlasta* autoři citují Aloise Jiráska resp. jeho *Lucernu*: „*Ano, lucernu. Tou Vám, paní kněžno, posvítím. Ale té lípy se nevzdám. Je našeho rodu od nepaměti, rostla staletí a jak bych mohl dopustit, aby padla její koruna, kde ptactvo nocuje a zpívá.*“¹⁰⁴ a také A. N. Ostrovského a jeho dramatický kus *Pozdní láska*: „*Volga, Volga Volga širá řeka, rovný kraj. Ech drahý Potapyči. Padesát let se dívám na Volgu a nemůžu se vynadívát (...)*“¹⁰⁵

Autoři používají jako komický prvek intertextualitu a aluze, čímž se obrací ke kanonickým textům, jako je *Maryša* nebo *Lucerna*. *Záskok* je kromě *Českého nebe* hra, ve které je zmíněno nejvíce českých velikánů, i když se vyskytují pouze v replikách hrajících postav.

Afrika

Divadlo Járy Cimrmana uvádí ještě jednu hru, ve které se zmiňuje o slavných spisovatelích. Je to *Afrika*. V této hře složili autoři, resp. autor Jára Cimrman, velký hold Josefu Václavu Sládkovi „*toho si totiž ze všech českých básníků vážil nejvíce a to i přesto, že mu Sládek jako dlouholetý redaktor časopisu Lumír vytrvale vracel všechny jeho básnické pokusy*“¹⁰⁶ Autoři připodobňují Cimrmanovu poetiku ke Sládkově a tvrdí, že proto mu básník verše v Lumíru neotiskl. Cimrman se tedy svému idolu přibližuje a v *Africe* již podruhé (viz výše Cimrmanův *Dědeček x Babička* Boženy Němcové). Sládkovi se přibližuje svou básní *Cizina*, která nápadně připomíná Sládkovu báseň *Domov*.

*„Domove, domove, drahý a jediný,
nejdražší, nejsladší nad světa končiny.
Jinde jsou krásnější, jinde jsou šťastnější,
ale tys nad všechny vlasti mi milejší.“*¹⁰⁷

X

*„Cizino, cizino drahá a vzdálená,
jak je mi těsná ta domácí halena.
Jinde jsou krásnější, jinde jsou šťastnější,
například v Japonsku poznal jsem dvě gejšy.“*¹⁰⁸

¹⁰³ *Záskok* (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 00:57:39

¹⁰⁴ *Tamtéž*, 01:16:27

¹⁰⁵ *Tamtéž*, 01:00:24

¹⁰⁶ *Afrika* (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 00:21:42

¹⁰⁷ *Tamtéž*, 00:22:12

¹⁰⁸ *Tamtéž*, 00:22:35

Stejně jako k *Domovu*, odkazují autoři i na jednu z nejkrásnějších Sládkových básní: *Lesní studánku*. Mystifikují diváky tím, podle nich Cimrman Sládkovi v posledním dvojverší pomohl, resp., že je přímo přepsal. Pokud by se tak nestalo, zněla by Sládkova nejznámější báseň takto:

*„Znám křišťálovou studánku,
kde nejhlubší je les,
tam roste tmavé kapradí
a vůkol rudý vřes.*

*Tam ptáci, laně chodí pít
pod javorový kmen
ti ptáci za dne bílého,
ty laně v noci jen*

*Když usnou lesy hluboké
a kolem ticho jest,¹⁰⁹
„tu starý vodník s rusalkou
chce do studánky vlézt“¹¹⁰*

Tyto původní verše Cimrman nahradil dnes již známými
: i nebesa i studánka
jsou plny zlatých hvězd

Josef Václav Sládek je krom semináře zmiňovaný také v samotné hře *Afrika*. Můžeme říci, že v podstatě díky němu a jeho veršům lidožravci nakonec cestovatele nezabijí. Ve hře jsou kromě Křišťálové studánky použity například tyto verše:

*„Až se jaro vrátí, ó to bude ráj
zelenat se bude celý širý kraj.
Luka budou vonět, stromy budou kvést
a skřivánek vzhůru do nebe se
nést.“^{111 112}*

Komika je zde tedy podobně jako v *Záskoku* založená na odkazu ke kanonickým dílům české literatury. Autoři se vtipnou formou snaží poučit

---

¹⁰⁹ SLÁDEK, J., V., *Až se jaro vrátí.*, Praha : nakladatelství ARSCI, 2003, s. 46

¹¹⁰ Afrika (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997), 00:24:46

¹¹¹ Tamtéž, 00:58:28

¹¹² SLÁDEK, J., V., *Až se jaro vrátí.*, Praha : nakladatelství ARSCI, 2003, s. 60

diváky o díle Josefa Václava Sládka, snaží se jim ukázat krásu veršů, které hlavní hrdiny zachránily před lidožravci.

České nebe

V *Českém nebi* se v semináři autoři kromě postav vyskytujících se v samotné hře zmiňují ještě o některých literátech české historie. Když komentují například jeho nechuť k pseudonymům a košatým básnickým jménům, odkazují na jeho korespondenci s Josefem Svatoplukem Macharem, který Címrmanovi navrhl pseudonym Jaroslav Budivoj Tesař. Machar soudil, že pod tímto básnickým jménem, budou Címrmanovy hry přijímány lépe než dosud, protože jméno Jára je příliš domácké a jméno Címrman německé. Ovšem protože byla Címrmanova tato móda směšná, napsal Macharovi v dopise: *Každý by měl nosit jméno, se kterým se narodil. Prosím, když se někdo jmenuje Václav Jebavý a chce být básníkem-symbolistou, nedivím se, že píše pod jménem Otokar Březina. I když nevím, co mu vadilo na jméno Václav.*¹¹³

Dále se autoři také zabývají jmény středověkých spisovatelů ze 14. století. Jsou to Smil Flaška z Pardubic a Beneš Krabice z Weitmile, o kterých Címrman napsal pro školní akademii scénku, založenou na jménech Flaška a Krabice (postava Smila Flašky z Pardubic má na hlavě pokrývku, která připomíná korkový špunt, a postava Beneše Krabice z Weitmile má pokrývku připomínající víko od krabice).

---

¹¹³ SMOLJAK, L., SVĚŘÁK, Z., Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka, 2009, s. 530

ČEŠTÍ VELIKÁNI VE STARŠÍCH DIDAKTICKÝCH PŘÍRUČKÁCH

Zabývala jsem se především učebnicemi od konce 19. století (protože to je doba, ve které Jára Cimrman „žil a tvořil“) a snažila jsem se vystihnout, jak se měnily během doby (až do přelomu 20. století). Měla jsem k dispozici převážně učebnice pro gymnázia a střední školy.

Z jejich studia jsem zjistila, že všechny důležité informace se v nich stále opakují a že se většinou uvádějí stále stejná díla, která jsou považována za nejdůležitější (tj. Babička od Němcové, Didaktika od J. A. Komenského, F. L. Věk od Jiráka atd.). Důležitou roli hrají v učebnicích i dopisy našich velikánů (nejčastěji se objevují listy Jana Husa, ale v některých učebnicích, byly umístěny i dopisy Boženy Němcové.

Důležité je, že ne všechny osobnosti, které se vyskytují v *Českém nebi*, jsou zastoupeny v učebnicích. Například Miroslava Tyrše jsem musela dlouho hledat, než jsem ho objevila alespoň v příloze učebnice a ani tam nebyl moc podrobně vykreslen. Jméno maršálka Radeckého se také neobjevovalo moc často (ani v dobách Rakouska – Uherska, což je s podivem, když to byl tak veliký vojevůdce, který R-U věrně sloužil, ani poté, za nového státu, což by bylo pochopitelné, právě kvůli tomu, že sloužil císaři).

Někteří velikáni jsou naopak zastoupeni více. Nejčastěji se v příručkách vyskytuje Božena Němcová, Jan Amos Komenský nebo Jan Hus (ten ale spíše v dějepisných než v literárních). O těchto osobnostech nacházíme stále stejné informace, které nejsou moc rozšiřovány o nové (pouze začíná objevovat nejasný původ Boženy Němcové). Můžeme tedy říci, že vývoj učebnic od konce 19. století do poloviny 20. moc nepokročil kupředu.

J. A. Komenský

Učebnice, které pojednávají o Janu Amosu Komenském, se o něm zmiňují hlavně v souvislosti se třicetiletou válkou. Uvádějí, že musel emigrovat, což znamenalo pro český národ odchod velmi talentovaného jedince. „*Mezi vystěhovalci byl též nejslavnější pedagog Jan Amos Komenský*“¹¹⁴

I v pozdější době (polovina 20. století) je charakterizován jak vzdělaný člověk, jehož odchodem byl český národ ochuzen o největšího myslitele té doby. „*Daleko nejbolestnější a pro další růst národa přímo tragický byl však odchod Jana Amose Komenského. Český národ byl tím na několik století připraven a ochuzen o styk s jedním z největších českých myslitelů, a to*

---

¹¹⁴ DVOŘÁK, Rudolf; ŠUJAN, František. *Dějepis pro nižší třídy středních škol*. Praha : Unie, 1914., s. 104

v době, kdy se počal tlak protireformace a feudálních stavů proti českým rebelům dotýkat přímo mravních a existenčních kořenů národa.¹¹⁵

Jeho další charakteristika se shoduje s tím, jak Komenského popsali Smoljak se Svěrákem. „*Jde především o hlubokou mravní hodnotu Komenského osobnosti, o jeho vroucí cit národní věrnosti, kterým neotřásl ani politický neúspěch u Švédů a rozhodnutí, že o poměrech v Čechách rozhodla Bílá hora. (...) Je projevem nejlepších znaků české národní bytosti v jejím vysokém hodnocení hledisek mravních, v jejím hledání pravdy a v její demokratičnosti, která vyplývá z Komenského přirozené a ušlechtilé lidovosti*“¹¹⁶ I v Českém nebi je Komenský laskavý a spravedlivý. Velmi mravně založený a snaží se pomáhat ostatním (například tím, že je vzdělává – praotec Čech).

Jan Hus

Mnoho starších didaktických příruček popisuje vlastnosti Jana Husa. Např. „*muž ctnostného života, výmluvnosti veliké, mistr svobodných umění, bakalář theologie na univerzitě pražské* (...)“¹¹⁷. Nikde tedy není ani zmínka o Husově ješitnosti, která sehraává komický prvek v Českém nebi. Avšak autoři diváka navádějí, aby přišel na to, jaký byl Hus ctnostný muž tím, že je zásadně proti jakémukoli porušení mravů „*Chceš říci, že věrnost manželská nic neznamená? Tato mince dnes už neplatí? (...) Tak takové jsou dnes mravy. Z toho mi naskakuje husí kůže*“¹¹⁸.

Další Husovu vlastnost, která se objevuje v Českém nebi a to jeho horlivost, odhodlanost bojovat proti zlu atd. můžeme vidět v jeho charakteristice v učebnici od Josefa Erbena. *V kázáních svých vystupoval přímo a odhodlaně proti všelikým zlořádům v církvi a prostopášnému životy světských i řeholních kněží* (...)“¹¹⁹. Tato jeho vlastnost se objevuje např. v replice, ve které reaguje na prostopášný život Bedřicha Smetany. „*Hanba, hanba, hanba* (...)“¹²⁰

V dobách komunismu je hus podle učebnic původcem první revoluce lidu proti buržoasii – husitství. Gottwald píše o husitství toto: *Naši bojovníci za svobodu proti německým okupantům šli stopou Táboru. V tradicích Táboru a národního obrození budujeme i náš nový lidový stát.*“¹²¹

---

¹¹⁵ FIDRMUC, O.; FILIP, J.; LOMSKÝ, J. . *Dějepisné texty učební*. Praha : Státní nakladatelství, 1948, s. 99

¹¹⁶ tamtéž, s. 100

¹¹⁷ SOBEK, František. *Dějiny všeobecné*. Praha : I. L. Kober, 1888. s.75

¹¹⁸ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka 2009, s. 544

¹¹⁹ ERBEN, Josef. *Dějepis všeobecný pro střední školy české*. Praha : B. Tempský, 1873. s. 122

¹²⁰ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání, Paseka 2009, s. 548

¹²¹ *Čítanka pro desátý postupný ročník*, Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957, s. 166

K. Havlíček Borovský

V učebnicích dějepisu je Havlíček zmiňován až v době samostatného Československa a to v souvislosti s revolucí v roce 1848, ve které zastával umírněnější postoj „(...) probouzel se i politický zájem národa zásluhou publicisty Karla Havlíčka Borovského. Tento střízlivý radikál postavil v svých Pražských (později Národních) novinách na místo mlhavého panslavismu Kollárova konkrétní program spojení rakouských Slovanů (austroslavismus) a místo češství, chápaného pouze jazykově, češství praktické jakožto problém mravní a kulturní“¹²²

Na jeho umírněný postoj reagovali i komunisté, podle kterých se měl přidat na stranu radikálů, kteří stáli proti feudálům. Nejedlý k tomuto tématu uvádí: „Havlíček nepřiklonil se k pražskému povstání, ano vystupoval proti němu, nepokládá je za dost „rozumné“ a „reálné“. Ne tím však se stal Havlíček národním hrdinou, ano to musil národ pokrýt rouškou zapomnění, měl-li se Havlíček stát miláčkem národa. Tradiční Havlíček v paměti národa jest až smělý bojovník proti Windischgrätzovi, proti vojenské diktatuře, proti reakci valící se po prohrané revoluci (...)“¹²³ Je tedy brán jako národní hrdina, který však má určité temné stránky, které se musí veřejnosti zamlčovat.

V některých učebnicích je uveden i fakt, že zemřel na tuberkulózu „roku 1851 internován v Brixenu v Tyrolsku, odkud se vrátil, nemocen krční tuberkulosou, těsně před svou smrtí, která byla jistě až příliš předčasná“¹²⁴, což použili i autoři Českého nebe: „Komenský: „Borovský! Ty s tou tuberkulózou.“ Havlíček: „Říkal doktor, že po smrti už to nevádí“¹²⁵

Ač jsou v Českém nebi použity informace o jeho internaci v Brixenu i návštěvě a následném zklamání z Ruska, je charakterizován jako člověk, nezlomený svým tvrdým osudem, který si umí udělat legraci i z vážných věcí.

Svatý Václav

Ve starších učebnicích je svatý Václav zmiňován buď jen jako vazal Jindřicha I. Ptáčníka, kterému byl nucen platit tzv. tribut pacis, což byl poplatek za udržení míru v zemi. „I založil tuto proti Slovanům pobaltickým marku severní (či braniborskou), Také kníže český Václav (sv.) přinucen jest obnoviti starý poplatek“¹²⁶ „Skutečnost nové válečné moci své jal se nejprv zkouseti na sousedních kmenech slovanských i donutil mezi jinými i Čechův

¹²² HRBEK, Josef; VODEHNAL, Josef. *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol, díl III.*. Praha: nakladatelství Šolc a Šimáček, společnost s. r. o., 1935, s. 80

¹²³ *Čítanka pro devátý postupný ročník*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 1957, s. 323

¹²⁴ FIDRMUC, O.; FILIP, J.; LOMSKÝ, J. *Dějepisné texty učební*. Praha: Státní nakladatelství, 1948, s. 151

¹²⁵ SMOLJAK, L., SVĚŘÁK, Z., *Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře*, úplné vydání, Paseka 2009, s.551

¹²⁶ KOVÁŘ M. R., *Všeobecné dějiny mládeži nižších škol středních a občanských*, Praha: nakladatel I. L. Kober, 1871, s. 36.

za knížete Václava Svatého, aby uznali svrchovanost německou a zavázali se k poplatku“¹²⁷

Nebo je zmiňován sám o sobě. Autoři učebnic se hodně zabývají Václavovou smrtí, která ale v té době byla jistě zasazena do roku 935. „(...) Života pozbyl skrze bratra svého Boleslava, jenž pozvav jej k sobě na Starou Boleslav přepadl jej a zabil u samých dveří chrámových, když ráno dne 28. září r. 935 šel na mši jitřní (...)“¹²⁸

Dnes jsou brány v potaz dvě možná data Václavova zavraždění a to buď rok 929, nebo 935 a právě na nejistém roce Václavova úmrtí vystavili autoři Českého nebe několik komických situací. „Já, svatý Václav, kníže, vévoda české země, zavražděn svým vlastním bratrem roku 929 nebo 935, to už si přesně nepamatuju“¹²⁹

Vlastnosti Václava jsou shodné jak v učebnicích, tak ve hře. „Václav byl zbožný a až mnišsky asketický, byl proniknut křesťanským nadšením, zaměřeným především k liturgii latinské (...) nesporná je Václavova náboženská horlivost a jeho vzdělání, na onu dobu mimořádné, pro něž je jeho působení symbolicky přiznávána hodnota naší vzdělanosti“¹³⁰ I v Českém nebi se sv. Václav neustále modlí a má vřelý vztah k bohu. Toto je vidět na replice, kterou Václav pronese, když přijde pozdě na schůzi komise. „Omlouvám se, nějak jsem se zamodlil“¹³¹

Ve hře není zmiňováno vazalství sv. Václava na Jindřichovi I. Je vykreslen pouze jako zemský ochránce a patron.

Babička Boženy Němcové

Autorka díla Babička, Božena Němcová, která je jednou z nejslavnějších českých spisovatelek, bývá zařazována do všech učebnic, které vyšly od jejího proslavení. Do většiny čítanek bývá zařazováno i její nejslavnější dílo, Babička, ačkoli to není pravidlem.

„Nejdokonalejší jest Babička (1855), líčící neobyčejnou lahodnou a vroucností upomínky z vlastního mládí, přidružované ve formě ryze umělecké ku prostomilé stařeence, druhdy vychovatelce spisovatelčině; národní duch a mrav zobrazen tu způsobem dosud nepředstiženým.“¹³² Pro dobu, kdy byla učebnice vydána (r. 1886, tedy asi jednatřicet let po Babičce), je příznačné vlastenectví, proto se v ní zdůrazňuje národní duch a mrav Babičky a proto byla Babička přijata hned po vydání.

¹²⁷ ERBEN, Josef, *Dějepis všeobecný pro střední školy české*, Praha : nakladatel B. Tempský, 1873, s. 40

¹²⁸ SOBEK, František, *Dějiny všeobecné*, Praha : nakladatel I. L. Kober, 1888, s. 27

¹²⁹ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., *Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře*, úplné vydání, Paseka 2009, s. 554

¹³⁰ FIDRMUC, O.; FILIP, J.; LOMSKÝ, J. . *Dějepisné texty učební*. Praha : Státní nakladatelství, 1948, s. 20

¹³¹ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., *Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře*, úplné vydání, Paseka 2009, s. 537

¹³² TRUHLÁŘ, Antonín. *Výbor z české literatury, doba nová*. Praha : Bursík & Kohout, 1886, s. 159

Další charakteristika Babičky pochází z mladší učebnice (z roku 1908). *V celou soustavu slavností výročních a jiných zvyků lidových je vložen děj přední povídky její, Babičky (1855), vzniklé z upomínek vlastního dětství jejího; v nich střediskem je babička Magdalena Novotná, jež od r. 1825 žila v Ratibořicích u své dcery Terezie, matky to Barunky Panklové – Němcové. Svou prostou věrou, životním názorem, ale též porozuměním pro štěstí životní všech lidí, jež má kol sebe, tato žena z lidu představuje Němcové ideál štěstí lidského, jaké jen v odloučenosti od hluku širšího světa ve spojení s přírodou a v radostné pomoci všem milým lidem může vzniknouti.*¹³³ Zde je uvedena i charakteristika babičky: měla porozumění pro štěstí lidí, je to obyčejná žena z lidu a představuje ideál lidského štěstí. Můžeme říci, že takto je babička charakterizována i Smoljakem a Svěrákem v *Českém nebi*. „*Je to žena bohabojná. Prakticky bez záporných vlastností*“¹³⁴

Co se týká nejasnosti o původu Boženy Němcové, tak učebnice z počátku 20. století tuto nejistotu neberou v úvahu. „*Božena Němcová (...) mládí své strávila v Ratibořicích u České Skalice, kde matka její byla klíčnicí v zámku, otec Jan Pankl panským štolbou.*“¹³⁵ Nikde nebylo uvedeno, že by mohla být dcerou někoho jiného. Božena Němcová byla národní ikonou a její původ nemohl být zpochybňován. Navíc se ani nevědělo o matrice, kde je její narození zapsané.

V roce 1921 vyšlo nové vydání Vlčkovy čítanky z roku 1912¹³⁶. Autoři a díla v ní uvedená jsou v roce 1921 stejná jako v roce 1912. Můžeme tedy vidět, že po vzniku první republiky se kanoničtí autoři nijak nezměnili a že Božena Němcová a její Babička jsou stále národním bohatstvím.

V čítankách se nejčastěji objevují ukázky z *Babičky* a *Pohorské vesnice*.

Za 2. světové války byli do českých učebnic zařazováni i velikáni německých dějin (J. V. Goethe – *Rudá růže ve stráni*¹³⁷ nebo Martin Luther – *Blahobyť země*¹³⁸) Ani Božena Němcová není opomíjena, avšak v některých čítankách její *Babička* není zmiňována. Čítanky jsou zaměřené spíše na kratší povídky jako *Chudí lidé* nebo *Pan učitel*.

Doba po nástupu komunismu byla dobou, kdy jedni autoři byli glorifikováni a druzí zatracováni. Interpretace glorifikovaných autorů však byla zavádějící a neúplná. K těmto postavám národní historie patří hlavně Alois Jirásek a mistr Jan Hus (resp. celá doba husitská).

Božena Němcová byla pokládána i za komunismu za největší českou spisovatelku. Za svého života byla seznámena s myšlenkami utopického

¹³³ NOVÁK, Jan V. *Výbor z literatury české : díl III., doba nová*. Praha, 1908, s. 125

¹³⁴ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., *Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání*, Paseka 2009, s. 544

¹³⁵ NOVÁK, Jan V. *Výbor z literatury české : díl III., doba nová*. Praha, 1908., s. 124

¹³⁶ VLČEK, Jaroslav . *Čítanka pro vyšší třídy středních škol*. Praha : Bursík & Kohout, 1912. 516 s.

¹³⁷ *Nová čítanka IV.*. Praha : Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1943. s. 114

¹³⁸ tamtéž, s. 165

socialismu – lidé by měli být vychováváni tak, aby se o to, co mají navíc, podělili s potřebnými a nechali si jen to, co k životu nezbytně potřebují. Na tomto principu jsou postaveny její tezové povídky, ve kterých dominuje téma nespravedlivého uspořádání společnosti. Díky těmto faktům ji komunistická společnost přijala za svou. „*Němcová objevila pravou tvář vládnoucí třídy, že jí nebylo cizí třídní vědomí, že se přimlouvala za spoluúčast ženy (postavené naroveň muži) v boji, směřujícím k přeměně světa, že vždycky rozuměla mladým, že se zajímala o utopický socialismus a že její tvorba se kromě bojovnosti vyznačovala optimismem, českostí a lidovostí*“¹³⁹

V čítankách se znovu objevuje nejčastěji *Babička*¹⁴⁰ a *Pohorská vesnice*¹⁴¹

Praotec Čech

V souvislosti s praotcem Čechem můžeme hovořit o Aloisi Jiráskovi. Ne proto, že tuto postavu stvořil, ale proto, že nejlépe zpracoval staré české mýty a vydal je jako *Staré pověsti české*, což je nejlépe zpracované dílo o českých bájných příbězích.

O Jiráskovi je (stejně jako o Němcové) zmínka ve většině dřívějších učebnic. Ovšem jeho *Staré pověsti české* jsou opomíjeny. Autoři čítanek dali přednost spíše historickým románům z pozdějších historických dob.

Je s podivem, že *Staré pověsti české* nejsou zařazeny například do učebnic z konce 19. století, tedy v době, kdy se Češi obraceli do národní minulosti a snažili se dokázat starobylost národa. V této době se do učebnic zařazují úryvky z Jiráskových děl např. *Chodové* nebo *V cizích službách*.

V příručkách z počátku 20. století je Jirásek zmiňován také, ovšem *Staré pověsti české* jsou opět opomíjeny. Zaměření ukázek se přesouvá k době husitské a k době národního obrození (např. *Proti všem* nebo *F. L. Věk*)

V 50. inicioval Zdeněk Nejedlý tzv. jiráskovskou akci, kdy „*vycházely také četné reedice autorů zařazovaných do kánonu české literatury - Jiráska, Tyla, Němcové.*“¹⁴² a byly zařazovány do škol jako povinná literatura. Jirásek byl vykládán jako „*předchůdce revolučního socialismu*“¹⁴³ Klement Gottwald píše o Jiráskovi toto: „*(...) jde o to, orientovat se na ta dějinná období, kdy náš národ šel vpřed, orientovat se na pokrokové a osvobozené tradice našeho národa a kultury (...) doba husitská a*

---

¹³⁹ Krolak, Joanna. *Www.ucl.cas.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-06-22]. Aktualizace díla Boženy Němcové v 50. letech 20. století. Dostupné z WWW: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretiIII/19.pdf>>.

¹⁴⁰ *Čítanka pro III. třídu gymnasií a vyšších odborných škol*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1952. s. 49

¹⁴¹ tamtéž, s. 52

¹⁴² Krolak, Joanna. *Www.ucl.cas.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-06-22]. Aktualizace díla Boženy Němcové v 50. letech 20. století. Dostupné z WWW: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretiIII/19.pdf>>.

¹⁴³ HOLÝ, Jiří, et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha : Lidové noviny, 2002., s. 736

*probuzenecká tvoří nejsvětější stránky našich dějin a je nám příkladem*¹⁴⁴. Gottwald zde přesně vystihl, co bylo pro tehdejší režim podstatné. Důležitý byl revoluční duch a snaha bojovat proti buržoasii, tedy stejně jako husité. Jirásek psal mj. díla z období husitství, snažil se o sociální spravedlnost, důraz kladl na kolektiv, a proto to byl tak oblíbený autor režimu.

Nyní obraťme pozornost na samotnou postavu praotce Čecha. Je zajímavé, že na konce 19. století ho autoři dějepisných učebnic zařazovali do osnov, konkrétně jeho příchod na Říp. Tuto událost dokonce časově zařazují. „*Čechové vedeni jsouce Čechem, zvedli se z Bílého Charvátska v západní Haliči a přešedše tři řeky stanuli na Řípu k r. 450*“¹⁴⁵ Hned po příchodu Čecha na Říp je zařazeno období Sámovy říše. Po jejím rozpadu má v Čechách vládnout Krok a poté Libuše s Přemyslem.

Autoři *Českého nebe* si vzali největší inspiraci z Jiráskových *Starý pověstí českých*. Jejich Čech je také „*(...) sívé brady, ale statný a silný*“¹⁴⁶ také nechával výpravě odpočinout na Řípu. Jirásek: „*Podejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme*“¹⁴⁷. Smoljak, Svěrák: „*Tak jsem řek. Říp a dost!*“¹⁴⁸.

Maršálek Radecký

Je důležité uvést, že učebnice neuvádějí mnoho informací o J. V. Radeckém. Je to proto, že jako český vojevůdce, který ale sloužil rakouskému národu, byl opomíjen.

Učebnice z 19. století ve vítězné bitvě u Lipska jeho jméno jako velitele vojsk neuvádějí. Místo Radeckého figuruje jako velitel Karel ze Švarcenberka „*(...) svedena jest u Lipska bitva tří denní (1813), v níž spojená vojska, vedena jsouce knížetem Karlem ze Švarcenberka nad Napoleonem zvítězila*“¹⁴⁹

Radecký byl „jen“ strůjcem plánu, podle kterého byl Napoleon poražen. „*U Lipska došlo dne 16. – 18. října k rozhodnému boji vrchním*

---

¹⁴⁴ *Čítanka pro desátý postupný ročník*, Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957, s. 166

¹⁴⁵ SOBER, František, *Dějiny všeobecné*, Praha : I. L. Kober, 1888, s. 23

¹⁴⁶ *Ld.johannesville.net* [online]. 2006 [cit. 2011-06-22]. Alois Jirásek - Staré pověsti české. Dostupné z WWW: <<http://ld.johannesville.net/jirasek-01-stare-povesti-ceske?page=2>>.

¹⁴⁷ *Ld.johannesville.net* [online]. 2006 [cit. 2011-06-22]. Alois Jirásek - Staré pověsti české. Dostupné z WWW: <<http://ld.johannesville.net/jirasek-01-stare-povesti-ceske?page=2>>.

¹⁴⁸ SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z., *Divadlo Járy Cimrmana, Hry a semináře*, úplné vydání, Paseka 2009, s.546

¹⁴⁹ KOVÁŘ, M. R., *Všeobecné dějiny mládeži nižších škol středních a občanských*, Praha: I. L. Kober, 1871, s. 92.

vedením knížete Karla Schwarzenberka dle plánu vymyšleného od rakouského generála Radeckého.“¹⁵⁰

V *Českém nebi* je Radecký považován za geniálního vojevůdce, který neprohrál ani jednu bitvu, které se zúčastnil.

Miroslav Tyrš:

Miroslav Tyrš býval zařazen do starších učebnic literatury a dějepisu pouze sporadicky. Pokud tam zařazen je, bývá spíše v přílohách učebnic. Například ve Výboru české literatury se o jeho životě v oddělení vědecká literatura píše toto „narodil se v Děčíně dne 17. září 1832. Studia gymnasiální a universitní konal v Praze, načez, stav se doktorem filosofie, horlivě zabýval se oborem tělocvičným a dějinami umění výtvarného. Předmětu tohoto jmenován byl r. 1881 docentem na polytechnice a r. 1883 mimořádným profesorem na universitě české; avšak již dne 8. srpna r. 1884 utonul nešťastnou náhodou v bystřici Aše v západním Tyrolsku.“¹⁵¹ Do vědecké literatury byla zařazena jeho studie *O významu studia dějinného v umění výtvarném*¹⁵²

Z těchto informací o Miroslavu Tyršovi si autoři *Českého nebe* vybrali pouze jeho zaměření na tělocvik, který má v Tyrš v *Nebi* na starosti. Jeho zájem o dějiny umění a jeho titul – doktor filosofie nepoužili, proto divák ze hry nepozná, jak vzdělaný Tyrš byl. Ve hře je zobrazen spíše jako člověk, který poslouchá bez jakýchkoli otázek příkazy, které dostává od výše postavených osobností. „Rozumím. Do nebe všichni, bez rozdílu uniforem. Nazdar!“¹⁵³

Také nepovažovali za důležité zařadit do hry informaci o tom, že žil poměrně krátký život, protože se utopil.

---

¹⁵⁰ SOBEK, František, *Dějiny všeobecné pro nižší třídy středních škol, díl III.* Praha : I. L. Kober, 1895, s. 95

¹⁵¹ TRUHLÁŘ, Antonín. *Výbor z české literatury, doba nová.* Praha : Bursík & Kohout, 1886. 382 s.

¹⁵² TRUHLÁŘ, Antonín. *Výbor z české literatury, doba nová.* Praha : Bursík & Kohout, 1886. s. 363

¹⁵³ SMOLJAK, L., SVĚRAK, Z., *Divadlo Jára Cimrmana, Hry a semináře, úplné vydání,* Paseka 2009, s. 561

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila charakterizovat české velikány, kteří vystupují ve hře Zdeňka Svěráka, Ladislava Smoljaka a Jára Cimrmana – *České nebe*. Můžeme říci, že se autoři snažili přiblížit všechny postavy divákům tak, jak je znají ze školních lavic, ovšem každé z nich přidali něco, co v souvislosti s ní tvoří komický prvek (např. Husova nechť k ohni, Komenského způsob učení, prostoduchost babičky Boženy Němcové).

Cílem této hry není podat nejpřesnější informace o životě a díle velikánů. Má za úkol diváka pobavit a ukázat mu i jiný pohled na tyto osobnosti, než jaký získal ve škole. Autoři chtějí velikány divákovi přiblížit, a proto jim přidělují i špatné vlastnosti. Proto je Hus tak ješitný, proto praotec Čech nemá zájem o veškeré dění atd.

Studiem historických didaktických příruček jsem se snažila zjistit, jak byli tito velikáni pojmáni v různých dobách. Jakými díly jsou zastoupeni spisovatelé v čítankách a jakými událostmi osobnosti jako např. Jan Hus nebo svatý Václav.

Nejčastěji byla v čítankách uváděna Babička od Boženy Němcové a Tyrolské elegie od Karla Havlíčka Borovského. Naopak dílo, ve kterém se objevuje jedna z postav *Českého nebe* – *Staré pověsti české* se do čítanek jako zástupce tvorby Aloise Jiráska nedostalo.

V učebnicích dějepisu byl uveden životopis osobností s největším důrazem na okolnosti jejich smrti. (Husovo upálení nebo zavraždění sv. Václava – na obojím jsou založeny komické situace v *Českém nebi*).

Obecně lze říci, že učebnice si byly dost podobné jak formálně, tak obsahově, a byly do nich zařazovány vesměs stejné informace a stejná díla osobností.

České nebe je 15. hrou Divadla Jára Cimrmana a vzhledem ke smrti Ladislava Smoljaka je zřejmě poslední (proto podtitul Cimrmanův dramatický kšaft). Ačkoli se nehraje tak dlouhou dobu jako ostatní hry, už teď se stává jednou z nejoblíbenějších her divadla, proto určitě (stejně jako ostatní hry) nebude stažena z repertoáru a dokud divadlo bude fungovat, *České nebe* se bude hrát.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

PRAMENY:

SMOLJAK, Ladislav; SVĚRÁK, Zdeněk. Divadlo Járy Cimrmana : *Hry a semináře*. 1.vyd. Praha : Paseka, 2009. 563 s. ISBN 978-80-7185-973-4.

Zvuková kronika divadla Járy Cimrmana (Vladimír Kroc, Český rozhlas 1 – Radiožurnál, 2007)

České nebe (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 2010)

Blaník (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997)

Záskok (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997)

Afrika (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, ČR, 1997)

NĚMCOVÁ, Božena. *Babička*. Praha : Vl. Orel, 1931. 251 s.

URBAN, Josef. *Poslední tečka za rukopisy*. Praha : Argo, 1998. 187 s. ISBN 80-7203-077-9.

HAŠEK, Jaroslav., *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války I.,II.*, SNKLHU, 1955. 435 s.

HAIŠ, František, *Vzpomínky pražského písničkáře*, Praha : Tiskařské závody n. p., 1985. 469 s.

SLÁDEK, J., V., *Až se jaro vrátí.*, Praha : nakladatelství ARSCI, 2003, 69 s.

Česká čítací kniha pro třídy vyššího gymnasium, Praha, 1852. 604 s.

KOVÁŘ, M. R. *V neobecné dějiny mládeži nižších škol středních a občanských*. Praha : nakladatel I. L. Kober. 1871, 102 s.

BARTOŠ, František. *Česká čítanka pro první třídu škol středních*. Praha : nakladatel Fr. A. Urbánek, 1876. 203 s.

TRUHLÁŘ, Antonín. *Výbor z literatury české, doba nová*. Praha : nakladatelství Bursík & Kohout, 1886. 382 s.

BARTOŠ, František. *Česká čítanka pro druhou třídu středních škol*. Brno : nakladatel Karel Winiker, 1887. 187 s.

BARTOŠ, František. *Česká čítanka pro třetí třídu škol středních*. Brno : nakladatel Karel Winiker. 1887, 187 s.

- SOBEK, František. *Dějiny všeobecné*. Praha : nakladatel I. L. Kober. 1888, 94 s.
- Dějiny všeobecné pro nižší třídy středních škol, díl III*. Praha : nakladatel I. L. Kober, 1895, 122 s.
- NOVÁK, V. J., *Výbor z literatury české, díl III. doba nová*. Praha : Unie. 1908. 365 s.
- JURSA Jan. *Čítanka pro školy obecné, díl IV*. Praha, 1910, 264 s.
- NOVÁK V. J. *Čítanka pro vyšší třídy gymnasií, díl II*. Praha : Unie. 1911. 226 s.
- GRIM, Josef. *Čítanka pro vyšší třídy škol středních, díl druhý*. Praha : Bursík & Kohout. 1912, 378 s.
- VLČEK, Jaroslav. *Čítanka pro vyšší třídy škol středních*. Praha : Bursík & Kohout, 1912. 516 s.
- NOVÁK V. J. *Čítanka pro vyšší třídy gymnasií, díl I*, Praha : Unie. 1913, 178 s.
- DVOŘÁK, Rudolf; ŠUJAN, František. *Dějepis pro nižší třídy středních škol*. Praha : Unie. 1914. 141 s.
- HRBEK, Josef; VODEHNAL, Josef. *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol, díl III*, Praha : Šolc a Šimáček, společnost s. r. o. 1935. 227 s.
- Nová čítanka IV*. Praha : Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu. 1943. 167 s.
- Nová čítanka VI*. Praha : Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu. 1943. 256 s.
- Nová čítanka VII*. Praha : Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu. 1943. 328 s.
- FIDRMUC, O; FILIP, J.; LOMSKÝ, J. *Dějepisné texty učební*. Praha : Státní nakladatelství. 1948. 307 s.
- Čítanka pro II. třídu gymnasií a vyšších odborných škol*. Praha : Státní nakladatelství učebnic v Praze, 1950. 199 s.
- Čítanka pro III. třídu gymnasií a vyšších odborných škol*. Praha : Státní nakladatelství učebnic v Praze, 1952, 281 s.
- Čítanka pro devátý postupný ročník*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství. 1957. 347 s.
- Čítanka pro desátý postupný ročník*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství. 1957. 356 s.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Třetí vydání. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment s.r.o., 2007. 346 s. ISBN 978-80-239-9284-7.

KRAUSOVÁ, Lenka. *Mystifikace jako literárněvědný problém*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Philologica, sv. 91. Studia bohemica, sv. 10, Olomouc: VUP, 2007, s. 295nn

MACURA, Vladimír. *Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony*. 1. vyd. Praha : Imaginace, 1993. 96 s.

BORECKÝ, Vladimír, et al. *Zrcadlo obzvláštního (z našich mašiblu)*. Praha : Hynek, s.r.o., 1999. 343 s. ISBN 80-86202-38-0.

BRIKCIUS, Eugen. *Útěcha z mystifikace*. Praha : Československý spisovatel, 1995. 60 s. ISBN 80-202-0586-1.

MORAVA, Jiří. *C. k. disident Karel Havlíček*. Praha : Panorama, 1991. 413 s.

VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký, česká legenda*. Praha : Mladá fronta, 1993. 282 s. ISBN 80-204-0358-2.

IRMANN, Adolf; REJCHRT, Rudolf. *Pravda o matce Boženy Němcové*. Praha : Památník národního písemnictví, 1973. 72 s.

[Http://slovník-cizich-slov.abz.cz](http://slovník-cizich-slov.abz.cz) [online]. 2005 [cit. 2011-06-16]. Mystifikace. Dostupné z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>>.

BRANDEJS, Čestmír. [Www.muzeumbn.cz](http://www.muzeumbn.cz) [online]. 2007 [cit. 2011-06-20]. Záhady původu naší paní Boženy. Dostupné z WWW: www.muzeumbn.cz

ŠIMR, Karel. [Www.coena.edunix.cz](http://www.coena.edunix.cz) [online]. 2010 [cit. 2011-06-21]. Propria/sanctorale/svatek-mistra-jana-husa-6-7. Dostupné z WWW: <<http://coena.edunix.cz/propria/sanctorale/svatek-mistra-jana-husa-6->>.

Krolak, Joanna. [Www.ucl.cas.cz](http://www.ucl.cas.cz) [online]. 2008 [cit. 2011-06-22]. Aktualizace díla Boženy Němcové v 50. letech 20. století. Dostupné z WWW: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretiIII/19.pdf>>.

RESUMÉ

Vzhledem k tomu, že se tato bakalářská práce týká jedné z her Divadla Járy Cimrmana, které je založeno na mystifikaci, je o ní na začátku práce umístěno několik teoretických informací

Jádro této bakalářské práce pojednává o postavách, které vystupují v 15. hře Divadla Járy Cimrmana – *České nebe*. Jedná se o české velikány, kteří jsou z nejrůznějších důvodů přijímáni do nebeské komise, aby tam rozhodovali o osudu českého národa. Jsou to: Jan Amos Komenský, Svatý Václav, praotec Čech, Jan Hus, Karel Havlíček Borovský, babička Boženy Němcové, maršálek Radecký a Miroslav Tyrš (Poslední jmenovaní nejsou v nebeské komisi. Vstupují tam jako hosté.)

Každá postava je charakterizována z pohledu autorů. Tento pohled srovnán s charakteristikou postavy v historických didaktických příručkách, případně je charakteristika z příručky aplikována na hru.

Dále jsou obecněji charakterizovány i reálné postavy z jiných her Divadla Járy Cimrmana (*Blaník, Záskok, Afrika*).

SUMMARY

Considering the fact that this bachelor thesis concerns one of the plays of the Jára Cimrman Theatre which is based on the mystification, several theoretical information about the mystification is situated at the beginning of the thesis.

The core of this thesis deals with the characters that appear in the 15th Jara Cimrman Theatre play – *České nebe*. The persons are important Czech personalities who are for various reasons admitted to the heavenly commission to decide about the faith of the Czech nation. They are: Jan Amos Komenský, Svatý Václav, forefather Čech, Jan Hus, Karel Havlíček Borovský, grandmother of Božena Němcová, marshall Radecký and Miroslav Tyrš (The last named are not in the heavenly commission. They enter there as guests).

Each character is characterized from the perspective of the authors. This view is compared with the characteristics of the characters in the historical didactical guidebooks, in some cases the characteristic of the guidebook is applied to the play.

At the end, the real characters from another Jára Cimrman Theatre plays (Blaník, Záškok, Afrika) are more generally characterized.

Translation © sl. Kateřina Vokáčová

KLÍČOVÁ SLOVA

mystifikace, Divadlo Jára Cimrmana, čeští velikáni, historické didaktické příručky, literatura, dějepis, komika

KEY WORDS

mystification, Theater of Jára Cimrman, czech great people, historical textbooks, literatura, history, comic